

Půjčovna knih „MÍR“ Praha II, Vladislavova 2. Palác Báňské a hutní

NEJNOVĚJŠÍ ČESKÁ LITERATURA, JAKOŽ I NĚMECKÁ,
ANGLICKÁ A FRANCOUZSKÁ.

Kvalitní lovecké zbraně

zbraně pro generace —
nejlepší v Čsl. vyrábí

Praha II, Vodičkova 48
Olomouc, Denisova 9
Liberec, Hablova 14

Ceník zdarma. — Kupujte čs. výrobky!

V našich knihách podivuhodných dobrodružství najdete vše: napínavost, humor i láci!

	Brož. Kč	Váz. Kč
Maurice Renard: MODRÉ NEBEZPEČÍ	7.50	12.50
A. S. Duse: HADÍ TAJEMSTVÍ	7.50	12.50
Gustav Janson: ZÁPLETKA S COSTANEGROU I. a II. díl	15.—	25.—
Emile Gaboriau: PAN LECOQ	7.50	12.50
Frank Heller: PAN COLLIN CONTRA NAPOLEON	7.50	12.50
Tristan Bernard: DŮMYSLNÁ MATYLDA	7.50	12.50
Maurice Renard a A. Jean: TAJEMSTVÍ RICHARDA CIRUGUA	7.50	12.50
Emile Gaboriau: AKTA ČÍSLO 113	7.50	12.50
Sven Elvestad: ZMIZENÍ OTCE MONTROSA	7.50	12.50
Sven Elvestad: ROBERT ROBERTSON NA STOPĚ	7.50	12.50
A. Fielding: ZÁHADA RODINY CHARTERISOVY	7.50	12.50
K. R. G. Browne: HONBA ZA ANNOU	20.—	28.—
Frank Heller: MILIONY MARKA POLA	18.—	26.—
K. R. G. Browne: RYTÍŘ JEDNOHO DNE	20.—	28.—

U všech knihkupců.

NAKLADATELSTVÍ FR. BOROVÝ V PRAZE.

cesty

nekupujte si literární brak!

na

Povídky Karla Čapka zpříjemní
Vám cestu a budou ještě
ozdobou Vaší knihovny

ani

Povídky z jedné kapsy
Str. 244. Brož. Kč 30.—, váz. Kč 45.—

Povídky z druhé kapsy
Str. 216. Brož. Kč 28.—, váz. Kč 43.—
Vydání na hollandu Kč 78.—

**Skandální aféra
Josefa Holouška**

Str. 42. Brož. Kč 4.—, váz. Kč 17.—
Vydání na japonsku Kč 8.—

**Zářivé hlubiny
a jiné prózy. Lásky hra osudná.**
Str. 160. Brož. Kč 24.—, váz. Kč 39.—
Vydání na hollandu Kč 60.—

Trapné povídky
Str. 108. Brož. Kč 21.—, váz. Kč 36.—
Vydání na japonsku Kč 42.—

Dostanete u všech knihkupců a u fy:

FR. B O R O V Ý

nakladatelství, Praha II., Národní třída 18

OBSAH 28. ČÍSLA PŘÍTOMNOSTI: FRANTA KOCOUREK: Sletová mosaika. — **B. MÜLLER:** Cesty mladého Slovenka. — Český odborník ve službách pětiletky. — Hovory s nakladateli. — **JAN BYK:** Sokol a sport. — Co se vyřídilo v Lausanne? — Po sletě. — Kdo je nám milejší. — Resoluce a interpelace. — Nehezky detail ze sletu. — Komunisté chtějí jednotnou frontu. — Zemědělská krise a proč se nevidí. — Pan Hitler nám dodává filmy. — Otcové Prahy a podzemní dráha.

Přítomnost

za redakci
odpovídá **Ferd. Peroutka**

nezávislý týdeník

vychází ve středu v nakladatelství

FR. BOROVÝ V PRAZE II., NÁRODNÍ TŘÍDA 18
Telefon číslo 390-51 až 54 — Účet poštovní spořitelny číslo 35.622
PŘEDPLATNÉ NA ROK Kč 100.—, NA PŮL ROKU Kč 50.—,
NA ČTVRT ROKU Kč 25.—, JEDNOTLIVÁ ČÍSLA Kč 2.—
Užívání nov. známek povoleno řed. pošt a tel. v Praze č. 13301-24-VI z 10/1 1924
TISKEM KNIHTISKÁRNY ORBIS, PRAHA XII., FOCHOVA TŘÍDA 62

Přítomnost

ROČNÍK IX

V PRAZE 20. ČERVENCE 1932

ČÍSLO 29

Už jen nekrolog

(Mezník v československé hospodářské expansi.)

Tomáš Baťa uzavřel svoji aktivitu. Jeho jméno jako osoby, jako živoucího člověka zapisujeme historii. Nikoliv ovšem jeho dílo, nkoliv snad jeho ideály. Činností tohoto muže zabývali jsme se v Přítomnosti několikrát velmi zevrubně, a nutno říci, že Přítomnost jako jedna z prvních, ohodnotila tento mimořádný zjev přítomného hospodářství. Ovšem od napsání prvního článku až do dnešního dne lze konstatovati právě nejostřejší vzestup křivky vzrůstu Baťových podniků.

Ten ohromný ohlas, který vyvolala náhlá smrt Baťova v celém světě, ten veliký počet článků v různých listech a revuích o jeho činnosti, ten zájem veřejnosti o další vývoj podniků, to všechno svědčí o významu, jaký Baťa měl pro celé světové hospodářství. Úspěchy, jak jsem již napsal, nedobýval Baťa lehce. Sám jednou doznal, že úspěch vykupoval velikými osobními obětmi. Vždyť musel dlouho bojovat na prvním místě proti takovému množství nedůvěry, jak snad nikdo jiný. Kdybychom si všimli jen prvních oslav májových (1. květen) ve Zlíně, jak přetisk a veřejnost s počátku reagovaly na první projevy zlínského prostředí v tomto směru, jak mnohý autor článku o Baťovi byl podezírán, že je Baťou zaplacen, že to je jen jiný druh reklamy, vidíme jen malou ukázkou. Teprve, když postupně byly uskutečňovány slíbené projekty a četnější a četnější exkurse dovolovaly přímo prohlédnout si skutečné dílo, když prodejny přinášely zákazníkům lacinější a lacinější zboží, když mnozí a mnozí poznali Baťu jako člověka, který „nesedí na penězích“, který nevyužívá výdělků jen pro to, aby obohatil sebe, poznali ho jako člověka, který pracuje několikrát víc než některý z jeho nejpracovitějších zaměstnanců, který dovede nejen vydělat, ale také vydávat, který neupíná kapsy tam, kde může prospět dobré věci, když poznali že jeho „služba veřejnosti“ není šarlatánstvím, pak rostl i počet těch, kteří dovedli vyzdvihnout veliké množství kladných stránek tohoto mimořádného zjevu v hospodářství. Také rostl ovšem i odpor tam, kde Baťova expanse zasahovala (viz známý útok Philippův).

Pak počala se zajímati mezinárodní vědecká veřejnost, zkoumala na místě; a zájem i obdiv ze zahraničí trhal znenáhla nedůvěru doma. Na pařížském mezinárodním kongresu pro vědeckou organizaci v r. 1927 byl to referát o organizaci Baťových závodů, který budil snad největší zájem účastníků. Také tisk byl co nejdříve rozebrán. Na letošní (amsterodamský) kongres pro vědeckou organizaci byl Baťa zvlášť zván k jednomu ze zahajovacích proslavů. Rostla zvolna celá literatura, která se zlínským zjevem zabývala, svět téměř denně mohl se přesvědčovat o odhodlání provádět předsevzaté plány.

Dnes, kdy uzavíráme aktivní činnost samotného Tomáše Bati, kdy skončena jest možnost psát o dalších akcích živoucího člověka, kdy jsme byli svědky toho velikého nepředstíraného zájmu o jeho dílo a osobu, musíme si říci, že jsme se nemýlili v začátcích stupňovaného rozpětí jeho závodů, když jsme doporučovali kladné zřetele k člověku, který byl odhodlán dobývat českému jménu na mezinárodním poli nejlepší posice. A z tohoto hlediska se dívejme na vše, co s Tomášem Baťou souvisí především. U Baťových závodů nebyl nikdy vývoj ukončen, to byla stálá dynamika; vedle pevného jádra celá řada sektorů ve stálém varu vývoje; a proto i různé nedostatky, které často se zveličovaly (zpravidla tendenčně), jsou jen průvodním zjevem každého vyvíjejícího se organismu, někde větší, někde menší, podle rozsahu celého díla a okolností. Na systém podnikání v souvislosti s produkcí a distribucí mohou být názory různé; také nelze se vyhýbat kritice, je-li plodná a dobře míněná. Nesmíme však nikdy zapomenout, že Tomáš Baťa byl silnou individualitou, mužem silné vůle, mužem, schopným největšího lidského riska, bral plnou odpovědnost za své plány, měl všechny předpoklady, aby prosazoval svoje plány, a proto ledacos vzbuzovalo kritiku, pochybnosti i u lidí naprosto dobré vůle. Nesmíme však zapomínat, že mnohé akce, posuzované jen s určitého užšího hlediska byly součástí celé soustavy Baťovy a nemohou proto být zvlášť vytrhávány ze souvislosti. Jeho neodvislost dovolovala mu vytvořit mnohé a říci mnohé, co jiný neschop. A neotrul si ani vzpomenout. A to souviselo s celou jeho osobností, s jeho způsobem myšlení. V poslední době zvlášť zdůrazňoval mravní názor na práci, jakožto jediné východisko z tísně. Prýštilo to z celé řady jeho vlastních bohatých zkušeností a podpírá tak názor, námi na těchto místech tak často hájený.

Ať se díváme na věc jakkoliv, nemusíme slevovat ničeho z toho, co jsme napsali před lety, že Baťa měl mnohem a mnohem víc stránek pozitivních pro naše i světové hospodářství než stránek lidsky negativních, u nichž, jak pravím, nutno brát v úvahu i řadu okolností, v jakých Baťa žil a které on sám nemohl změnit. Nikdy bych Baťu neprohlašoval za kapitalistu typu, jak jej kreslil Marx; nelze ho prostě zatím srovnávat s nikým, poněvadž měl před sebou jen nemnoho zjevů, z nichž si vzal snad jen to, co podle svého názoru za vhodné uznal, ale jinak po velké většině sám tvořil, nedal se nikdy zlákat jen na pouhé napodobení; ostatně rostl v prostředí, které nemá tak jednoduché srovnání, rostl sám pak jako příslušník určité, povahové svým způsobem utvářené rasy, takže jakékoliv srovnávání bude mít vždy velmi vážné nedostatky.

A nyní o tom nejdůležitějším: i když jsme měli určité pochybnosti, co bude dál, když jeho zde nebude (otázka i zde padla při jedné anketě), pozvolna se nám i tyto obavy rozptylují — třeba máme zatím před

sebou nepopsaný kus papíru — díváme-li se na odhodlanost těch, kteří mají vedení Baťových závodů dostat do svých rukou. Příkladně jen mužný projev Jana Bati nad rakví zesnulého musel imponovat. Chápu, že chtějí pokračovat. Je to zase mladá krev, nová energie, schopná formování, která při dobré vůli ony sektory ve varu může uzpůsobovat pružně daným poměrům. V neposlední řadě musíme se spolehnout, že nebudou to jen otázky čistě hospodářské, jimž budou závody a jejich vedení věnovat zájem, ale také i dále vše, co s tím souvisí. Myslím tu na otázku výchovy, podporu vědecké technicko-hospodářské práce. V tom zesnulý byl ojedinělým vzácným příkladem, což mu jistě v mnohém získalo sympatie veřejnosti, nikoliv jen hospodářské. Také jinde má spolupracovníky své školy. Klidný, málomluvný Čipera bude jistě dobrým pokračovatelem Baťovým v samosprávě obecní, jako zase Cekota nepustí se zřetele ono apoštolské, které mravně musí podpořit a odůvodnit praktické zásahy.

A na konec jen jako poznámku, nikoliv nevýznamnou: Málo bylo veřejně vzpomenuáno při této tragické události té, která stála lidsky Tomášovi Baťovi nejbližší, v jejíž rukou je vliv na další kus života Tomáše Bati-syna, věrně to družky zesnulého, paní Baťové, která mimo ruch závodu a jeho sféru, jistě velmi pozorně bude střežit, zda plní se odkaz muže, s nímž viděla závod růst a s nímž prožila vedle úspěchů i mnohá zklamání.

Václav Verunáč.

poznámky

Exkurse senátu

Rozpočtový výbor senátu prošel několika novými budovami ministerstev a velmi se pohoršil. Zejména v novostavbě ministerstva železnic, kde — podle novinářských zpráv — luxus šel do nemožností a až do nechutného procovství. — Chápeme, že mramor až do druhého poschodí, koupelna s fontánou, a ještě jiné věci — všechny zřízené za peníze poplatníků — dovedou dráždit. — Nestačí však říci: to se stavělo za panství živnostenské strany. Ta není bez viny, ale: tento luxus, jdoucí do nemožností a procovství, byl stavěn a zřizován z peněz státního rozpočtu, který schvaluje poslanecká sněmovna a senát a který projednává i rozpočtový výbor senátu, též výbor, který byl pohoršen nad luxurností ministerských budov. Tento případ ukazuje, jak málo se senát i poslanecká sněmovna starají o to, jak se hospodaří s penězi z rozpočtu, který posílují z peněz poplatníků, které mají hájit. Exkurse výboru senátu má jednu základní chybu: přichází pozdě, když již nelze ničeho měnit. Kdyby před několika lety některý ze senátorů byl upěl v rozpočtovém výboru na některé z položek na stavbu ministerstev a stále točil hovor kolem toho, zda potřebujeme stavět budovy zbytečně luxusní, kolik desítek milionů Kč se mohlo ušetřit? Exkurse senátorů přichází tedy pozdě. Iniciativa více než ze senátu vyšla z veřejného mínění, které otázku úspor ve státní správě si redukovalo na několik bodů: auta, luxus paláců, sloučení ministerstev atd. Senát pozdě přicapal za primitivním veřejným míněním. Úspory ve státní správě, to nejsou jen auta, luxusní paláce, spor o to, máme-li mnoho ministerstev. To je otázka konstrukce celého rozpočtu. Na nezbytných věcech se šetří, na zbytečné věci se dávají desítky milionů. Státní rozpočet — pokud jde o jeho vlastní obsah — se projednává s malou vážností. Výsledek toho je, že senátoři se pohoršují nad luxurností a procovstvím, které — povolovali. Bylo by potřeba, aby šli více do sebe. Senát by měl říci: stala se chyba. Stala se chyba i v senátě.

V. G.

Německá sociální demokracie flagelantkou

Co se odehrává v posledních týdnech na politickém nebi německém, dá se normálním občanským rozumem už těžko posoudit. Otázka, jak dlouho bude ještě demokracie dýchat

z milosti svých přívrženců, stává se poněkud už nadbytečnou: odhodlává se sama k sebevraždě. Budiž jí připraven knížečí pohřeb, neboť měla pro knížata už odjakživa tajné sympatie. Nahradila jim všechny škody, které jim byly „revoluční“ způsobeny, hojnou měrou, a minulý týden dokonce ještě ryze demokratický soud rozhodl „ve jménu lidu“, že odsouzení úmluvy uzavřené s aristokracií jsou nedostatečné a neplatné. Chudá knížata dostanou tedy přece jen nazpět všechno, nač už dávno ani nepočítali. Hodní němečtí socialisté pozvedli pana von Hindenburga do sedla a za to dostali od něho pana Papena s dalšími sedmi junkery za ministry. Lidé z roku 1914 se dostávají k moci, jak o sobě říkají, cestou práva a proto spěchají němečtí socialisté, aby bylo jejich právo chráněno. Práví němečtí socialisté berou dětsky důvěřivě heslo hakenkreuzlerů o legalitě a ve jménu legality si dají všechno líbit, jménem legality omlouvají svou neschopnost k čemukoli. Právo se musí dít. Proto také ministr vnitra von Gayl zakázal časopis „Vorwärts“, ústřední orgán sociální demokracie, za to, že tento list urazil pana von Hindenburga, vlastního volebního kandidáta sociálních demokratů. Když pak pruský ministr vnitra, sociální demokrat Severing, se odvolal k říšskému soudu a tato stížnost byla zamítnuta, udělal i sociálně demokratický ministr vnitra legální gesto a zakázal svůj vlastní orgán na pět dní, patrně „v zájmu demokracie a příští společnosti“, jak se tak mezi sociálními demokraty vzletně říkává. Aby se jiné sociálně demokratické listy necítily odstrčeny a aby viděly, že se jim věnuje všestranně stejná pozornost, zakázal sociální demokrat Severing i „Kölnische Volkszeitung“ a několik dní nato i sociálně demokratický týdeník „Die Reichsbannerzeitung“, hlavní orgán Kampfbundu za republiku Reichsbanner. Tento zákaz byl odůvodněn tím, že list otiskl kresbu presidenta Hindenburga, jehož dlouhý stín padá na řadu rakví, s nápisem: „Věrnost je morkem cti — z naší věrnosti nám ušili umrlčí košili“. Sami sociální demokraté z Reichsbanneru po tomto zakazu spěchají se ospravedlnit a dokázat, že je ani ve snu nenapadlo, že by snad chtěli touto kresbou urazit milovaného presidenta a polního maršála: „Zvolili jsme dne 13. března a 10. dubna pana říšského presidenta, poněvadž jsme v něj kladli důvěru, že za všech okolností bude věrně podle své přísahy chránit ústavu. Pro ochranu této ústavy však padli všichni ti muži, jejichž rakve je vidět na obraze. Říšský prezident von Hindenburg a naši soudruzi se bijí za stejný cíl. Protestujeme proti tomu, aby nám bylo podkládáno, že snad chceme tímto obrazem říšského presidenta zneuctivati. V samotném obraze není podle našeho názoru ani nejmenšího podkladu pro tuto domněnku.“ — Bravo, sociální demokraté. Jako dobří vojači třídního boje musejí zůstat na svých pozicích, třeba už byly ztraceny, musejí zastávat své úřady, a fungovati třeba proti sobě, a jsou odhodláni v této lakedaimonské věrnosti k legalitě zakázati třeba všechny své listy, zakázati vlastní svou stranu, zakázati sebe samotné, jen aby společný cíl od hakenkreuzlerů povražděných sociálně demokratických soudruhů a cíl pana říšského presidenta von Hindenburga nebyl snad poskvrněn. Dr. R.

Projev

Čas od času čteme v novinách projevy, výzvy, manifesty, podepsané řadou osobností i osobiček. Chtějí obrátiti naši pozornost, náš zájem k té či oné bolestné věci. Tyto projevy mají jednu společnou bolest: je jich mnoho. Proto nemají velkého účinku.

Byl jednou jeden projev, který měl historický význam a cenu. Byl to projev českých spisovatelů. Apel na delegaci na říšské radě. Apel ukazující, jak tehdy zdravé veřejné mínění, jehož chtění tlumočili spisovatelé, se rozcházelo s názory české delegace na říšské radě. Tento projev byl vydán tak, aby bylo možno jej dát za rámeček. Za rámeček si ho však nedají mnozí z těch, kteří tehdy představovali domácí oficiální politiku, které tento projev sřučhal přímo do zad, aby se už nebáli, aby už nedrželi to druhé želízko v ohni. — Byl to projev, který mnoho znamenal. Nejen v řadách české delegace. Byl posílán i v řadách těch, z nichž vyšel. Byl posílán tehdejšího českého veřejného mínění. Jeho úspěch byl později mnohým podnětem, aby volili tutéž formu, aby získali zájem o myšlenku, kterou chtějí probjovat. Ale žádný z pozdějších projevů neměl ani stínu úspěchu tohoto projevu.

Příkladem takového projevu bez úspěchu byl projev pro rodný jazyk a národní kulturu. O vylíčení jeho genese se pokusil před nedávnem prof. Nikolau. Projev tento vyvolal novinářskou šarvátku. Jeho účinek a výsledek se rovná nule. Zvýšil se smysl pro rodný jazyk od té doby? Stoupl zájem o národní kulturu od té doby? Ne. Projev tento

nezaúčinkoval ani v těch místech, odkud vyšel. Dál otiskovala „Národní Politika“ své inseráty masérských salonů a německých zvukových filmů, dál pokračovala „Národní Politika“ ve svém šfouchání do Hradu atd. Dál vydávalo „Tempo“ svoje „Šejdrem“. Dál byl rodný jazyk komolen v listech vlasteneckých a dál v nich byla obracena národní kultura vzhůru nohama. — Podobně bez odezvy byl projev proti vázaným kandidátním listinám. Právě v těch stranách, odkud se nejvíce křičí proti vázaným kandidátním listinám, znamená vůle členstva a voličstva (proti diktátu se shora) nejméně. Právě v národní demokracii před volbami jsou stavení kandidáti, které málokdo zná a téměř nikdo nechce. Ale je to marné. Mandát jim byl slíben a zaručen. Kdyby opravdu šlo o zrušení vázaných kandidátních listin, bude národní demokracie proti. Velká část jejích kandidátů tuze nerada by si dobývala mandát u voličů, když — slíbený mandát je pohodlnější.

Ale také levice (zejména krajní) nemá mnoho štěstí se svými projevy. Na př.: otázka odzbrojení nevybojuje se projev. Je potřeba, aby lidé dobré vůle se rozešli do všech stran a všemi směry, aby ve svých organizacích a ve svém okolí vyvolali takový proud, který by se projevil v aktivní politice. To je práce všední, velmi namáhavá, málo radostná, neboť je nutno pracovat proti těm, kteří svoji malou politiku dělají v domnění, že dělají velkou, vysokou politiku. Projevy se to nespraví. Ani kdyby na nich bylo dvakrát tolik podpisů. Jsem přesvědčen, že řady těch, kteří tak rádi podepisují různé projevy, by silně prořídly, kdyby k žádostem, aby spolupodepsali ten či onen projev, byla připojena složanka se žádostí, aby zaslali 100—500 Kč na účel, pro který se projev vyslovuje, aby tak ukázali, že svůj podpis dovedou doprovodit i osobní hmotnou obětí.

Kdo zná hospodářské podhoubí, z něhož vyrůstají politické, sociální i mravní bolesti dnešní doby, ten bude skeptický vůči domněnce, že by rychlé plnicí pero nebo rychlý Remington Portable, pišící obrněný manifest, mohl mnoho změnit. To není podeceňování síly intelektuálů ochotných pracovat pro spravedlnost a lepší uspořádání věcí. To je jen důvodná pochybnost, zda se to spraví p r o j e v y. Byla hnutí, která hodně změnila proud vývoje; byla při tom na projevy chudá. A zase jinde bylo projevů víc než dost. A přece vývojem nepohnuly. Nevěřím, že se mnoho změní manifesty Lig pro lidská práva. To proto, že hájení lidských práv nemůže být úkolem jedné instituce. Lidská práva se neporušují jen v těch případech, kde se píší manifesty. Lidská práva se porušují dnes a denně v tisících případech. Nezbyvá, než se rozejít do organizací a udržovat styk s okolím, a budít v něm neustále smysl pro spravedlnost, pro statečnost hájit spravedlnost, i když to znamená daleko více práce a námahy, než podpis na projevech, které se množí více, než je zdravé. V. G.

Kartely u nás

Je celkem již známo, že vládu na hospodářském poli mají u nás, jako jinde, kartely, které snad ze skromnosti si dávají označení jako: zájmové svazy, cenové konvence, evidenční kanceláře atd. a mají za účel regulovat — správněji řečeno diktovat ceny — a dělat nejrůznějšími způsoby nátlak na podniky, které se k těmto kartelům nepřipojí. Jak vznikly? Pokud byl po převratě nedostatek zboží, nebylo o kartelech v jakékoli formě slyšet. Trh se zbožím počal se však plnit, páni továrníci zvykli pohodlí, na přímý styk s odběrateli nebyli zařízení. Konkurence rostla, export počal váznouti, až v některých branžích zanikl. Bylo nutno hledatí východisko. Přízpusobití se požadavkům trhu, vyžadovalo odborné znalosti a houževnatosti. Konkurovat v cizině bylo riskantní, protože znalosti trhu scházely. Našlo se východisko pohodlnější. Vytvořily se evidenční kanceláře, cenové konvence, zájmové svazy, které počaly domácí trh kontrolovat, t. j. diktovat ceny, zaručovat si navzájem prodejní kvoty a vše ostatní, co s tím souvisí. Přestupky podléhají penále.

K tomu: Svaz bank a jeho minimální podmínky úvěrové. Jak vypadají? Dlužníkům účtuje se z debetu minimální sazba 9¼%, dále 2% z provise z trojnásobného nejvyššího debetního zůstatku, t. j. dohromady minimálně 10½%. Naproti tomu vkladatelům platí banky ze vkladů na vkladní knížky 5% bruto, což obnáší po odečtení 10% srážek 4½% neto. Na běžných účtech se platí ovšem méně. Pak není ovšem divu, že celá řada průmyslových odvětví má u bank svoje evidenční kanceláře. Pomalu bude nutno hledatí odvětví průmyslové, které by nebylo zorganizováno v kartelu. Uvádím jen na příklad: cukr, cement, železo, měď, papír, parkety, cihly.

Jak vzorně jsou tyto kartely zorganizovány, jak působí na kapsy konsumentů a jak je veřejnost neinformována, jen malý příklad. Cena cukru u nás, kteří patříme k největším producentům cukru na světovém trhu, je vyšší než třeba cena cukru v Rakousku, které si již kryje svoji spotřebu cukerní vlastní výrobou přesto, že po převratu bylo zúplna odkázáno na dovoz. Zdejší továrny na cukr stanovily před více lety cenu cukru a sice s odůvodněním, že nutno podporovatí zemědělství a že nutno exportovatí pod cenou výrobní. Osev řepy však již řadu let klesá. Tak byl zredukován oproti roku loňskému se 182.000 ha na 142.000 ha letos, tudíž za jediný rok o 40.000 ha. Také cena řepy byla zemědělcům letos snížena a trvalo to, jak známo, delší čas než se cukrovary se zemědělci o ceně řepy dohodly. Však cena cukru zredukována nebyla, přesto že spotřeba ve vnitrozemí stoupá a export klesá. Uvádím, že letos příkladně zkartelované cukrovary a cukrovarnické koncerny zastavily výrobu v cukrovarech v Kutné Hoře, Studenovsi, Teplicích-Velvětech, Židonicích, ve Vys. Veselí, ve Zborovicích a v Libnovsi a rozdělily si kontingenty. Nejsou to cukrovary a cukrovarnické magnáti, kteří nesou podnikatelské riziko; převalili je prostě na konsumenty, ač do nedávné doby měli konjunkturu, o které se jim před válkou nikdy nezдалo.

Co stojí u nás cukr? Prima rafináda prodává se v Bratislavě v detailu 1 kg za Kč 6.40. Tato rafináda sama stojí ve Vídni rak. šil. 1.22 až 1.24, tudíž přepočítáno při zdejším kursu Kč 4.— za 1 šil. — Kč 5.— a při rak. kursu 1 šil. Kč 4.74 stojí 1 kg rafinády Kč 5.90. Jest tedy rafináda v Rakousku podle toho jak počítáme rak. šil. o 50 h až Kč 1.40 na 1 kg lacinější než u nás. Při tom nemá rak. cukerní průmysl nastřádané žádné rezervy z dřívějších dob, nýbrž je teprve budován.

Jest tudíž v eminentním zájmu veškerých spotřebitelů, aby činnost kartelů byla co nejdříve omezena, a sice navrhoval bych, aby kartelní ujednání nebyla před soudem žalovatelná, a pokud existují ustanovení, která podléhají penále, aby tato ustanovení byla stíhána trestním zákonem. Dočkáme se projektovaného kartelového zákona? V. Pauer.

politika

Jaroslav Adlof:

Za Tyršem nebo i jinudy?

(Hrst poznámek na okraj nejkrásnějšího dosud sletu sokolského.)

S é m ě.

Když čteme o začátcích Sokola, jak nám je ve svých vzpomínkách líčí staří pamětníci, čteme nejvíc o slavnostním předávání praporů, o spoustě nadšených řečí, o přípitcích, o slibech — zkrátka podávají nám to ti staří pamětníci tak, jako by bývalo jen samé řečnování a praporování. Ale je to omyl. Kdyby tomu bylo tak, pak by nejživějším znakem sokolství musel býti starý Manesův prapor mateřské jednoty Sokola pražského a Sokolstvo by k němu mělo putovat tak, jako v Moskvě putují lidé do mausolea Lenina.

Slyšel i četl jsem několikrát, že staří komunističtí pracovníci chodí k ostatkům Leninovým „nabírat sílu“ v té těžkosti různých pětiletok, ale není mi nic podobného známo o „moci ostatků Tyršových“ nebo o „moci“ sokolského praporu Tyršova. Je to znakem některých církví, že kult ostatků je nakonec součástí náboženství a nezanimá-li vždy hned na uctívání ostatků církev, zaniká častěji náboženství samo. Sokolství není církví, sokolství je živým bratrským řádem, proto sokolství nepotřebuje ostatků a potřebuje-li praporů, potřebuje je nutně jakožto symbolů bratrstva branného.

B r a t r s t v í, to je sémě, z něhož vyrostlo sokolství a bratrství je i podstatným znakem všeho dalšího růstu.

Sémě a ovoce.

Praha byla o sletu zaplavena rudými košilemi. To není žádná estetická náhoda, že byla vybrána rudá barva k sokolskému kroji. Tyrš převzal tuto barvu docela vědomě a úmyslně nikoli ze zásad estetiky, ale poněvadž to byla barva revoluce Garibaldiho a revoluce francouzské. Té revoluce, která oslnila mysl všech správných mužů heslem o „volnosti, rovnosti a bratrství“.

Rudá barva ve světě dnes? Nu, na Rusi jedině jí mají hojnost, což o to, mnoho rudé barvy tam mají, ale nade vším tím tmavé, černé mramorové mausoleum a v něm muže nabalsamovaného, který ta hesla francouzské revoluce tak drobět zkrátil, bratrství vynechal, volnost změnil na diktaturu a ponechal jen rovnost v strádání a pětiletkách. Zato v Garibaldiho Itálii zůstalo oficiálně jen víno rudé, jinak barva je tam černá a o heslech „volnosti, rovnosti a bratrství“, o těch heslech, která kdysi oslnila mysli všech, pravíme, správných mužů stejně jako v Rusku, ani v Itálii mnoho neslyšet. Bratrství, to by se tak hodilo do knihy Edmonda d'Amicis, do knihy „Srdce“, ale zdá se, že ta kniha je ve světě již vůbec nějak stará.

Cesta za Tyršem je jen cesta
demokracie.

Dalo by se o tom napsat mnoho a mnoho učených úvah, protože není snad druhé věci pod sluncem, která by měla tolik dobrých a současně i tolik špatných stránek, jako má vyvíjející se demokracie, ale mně dnes napadá jedna jediná zevní stránka celé té věci.

Rekneme, že bychom slyšeli, že vůdce ruské vlády Stalin šel letos o májovém průvodu Moskvou v řadě jako každý druhý tovaryš! My obyčejní lidé bychom se tomu zasmáli jako nemožnosti nebo vtipu, mnohý však z těch mužů, kteří uctívají zkrácené heslo francouzské revoluce, by se na hlasatele takové zprávy docela i rozzlobil. A znalci poměrů, ti by nám zcela určitě prohlásili, že to není možno prostě proto, že tolik agentů tajné policie by po celé širé Rusi neshledali, kolik jich bylo třeba k tomu, aby si tovaryš Stalin mohl troufat jít ve veřejném průvodu zcela bezpečně přes celou velikou Moskvu.

A kdyby nám někdo řekl, že Mussolini šel v nějakém velikém průvodu rameno vedle ramena některého docela obyčejného fašisty, budeme zas vrtět hlavou a sami bez znalců usoudíme, že není dobře možno, aby někdo, kdo si dává titul „duce“ - vůdce, šel někde zařazen mezi ostatními.

A tak jenom cesta za Tyršem je cesta demokracie a připouští na příklad, aby ministerský předseda Udržal šel v průvodu se svou jednotou mezi svými nejbližšími bratry Sokoly rovenskými a bez tajného policejního doprovodu.

Muži, uctívající správně Lenina a diktaturu, mohou nám — chtějí-li být vysmáni — namítat, že to je jeden ze — stínů demokracie . . .

Rovnost, ne však ve smyslu
socialisticko-komunistické nivelisace.

Viděli jste dlaně mužů při prostných sokolských cvičeních? Měli-li jste dobré kukátko a dobré oči k vidění, mohli jste vidět vedle sebe ruce bílé i opálené, tvrdé i měkké, ruce dělníků i sedláků, a učitelů a lékařů a advokátů a všechny zvedaly se stejně radostně a co hlavního!: do brovo ln ě. Jeden jako druhý, bratr

vedle bratra, a zle by pochodil demagog, který by chtěl říkat, že ty jedny ruce jsou bělejší a druhé tmavší a že jeden bratr má více než ten druhý.

Sokolský kolektivismus
jako tajemství.

Kdyby některý správně vidoucí muž viděl sokolské společné stravování, společný nocleh, společnou jízdu, společné šetření na slet, společný nácvik, společné úmorné čekání v seřadištích a ještě celou a celou řadu společných věcí, a chtěl by to nakonec nějak učeně nebo mezinárodním slovem pojmenovat, musel by říci: čistočistý kolektivismus.

Ale nemám pro svou osobu obav, že by některý z komunistických našich intelektuálních „odborníků přes kolektivismus“ toto byl viděl. Sokolský kolektivismus zůstane proto i nadále — tajemstvím.

Ale tajemstvím by neměla zůstat následující these:

Kolektivismus s bratrstvím
či bez bratrství?

Toto je ta pravá otázka a poučení ze sletu pro socialisty. Toto nesmějí hledat v suchém Marxovi, ten o tomto problému asi mnoho nevěděl, neleželo mu to prostě. Ale dnes jsme dál a dnes víme, že každý rád společenský do důsledků provedený potřebuje nějakého odlehčení pro některá přísná a tvrdá nařízení. Socialismus té či oné barvy, ruský či australský či kterýkoli jiný nezmírněný bratrstvím, bude nutně krutý, absolutistický, leda že by byl mírněn podle starorakouského příkladu — šlamperají. Nestálo by za to, aby se soudruzi a tovaryši a vůbec všichni ti, kdo se starají o nové a lepší řády, zabývali aspoň poněkud myšlenkou bratrství a vším tím, co z této myšlenky, stále živé, prýští?

Dali jsme do podtitulku: hrst poznámek na okraj nejkrásnějšího sletu a míníme to doopravdy. Naše vzpomínky zasahují matně ještě slet v r. 1908 a od té doby všechny další slety a nebylo věru nic tak krásného jako slet roku tohoto.

Byly menší chyby, byly menší nedostatky, byla řada zklamání, na příklad mezi těmi, kteří se již ani na toto největší dosud stadion nedostali, ale to vše jsou věci podřadné.

Není proto kritika, byly a budou jen referáty. Všecka tak zvaná kritika bude se letos moci věnovat jen jedné otázce:

Jak jinak a lépe bude vypadat
příští slet?

Jsou tu některé nové možnosti, je tu zpěv tisíců, jsou tu závody všeho druhu, které by samy o sobě vyžadovaly místa i času, je tu otázka nestejnorodého vystoupení hostů, je tu celá řada nových, čistě odborných zkušeností.

Všechno to bude teprve zhodnoceno a uváženo.

Je to již v tom starém, neproměnném programu Tyršově, že má stále znovu býti hledáno, zda by snad to i ono též jinak a ještě lépe nemohlo býti.

Nelze jinudy než za Tyršem,
nelze jinudy kupředu a výš než s heslem: věčný ruch, věčná nespokojenost! Je to heslo jako stvořené pro demokracii a patřilo by stále znovu a znovu být opakováno. Už z toho důvodu, že je to heslo n e p r o m ě n ě, stejně platné dnes jako zítra a jako za sto let.

literatura a umění

Hovory s nakladateli

III.

ALOIS SRDCE,

knihkupec v Praze a předseda Klubu moderních nakladatelů „Kmen“.

Od Aloise Šípa k Aloisu Srdcovi, známému pražskému knihkupci a předsedovi Kmene. Naše otázky k panu Srdcovi mohly být adresovány nakladateli, ale protože je v našich rozhovorech zastoupena řada nakladatelů, považovali jsme za dobré obrátit se na něho jako na vynikajícího knihkuppe, který uměl šťastnou formou být nakladatelem a při tom propagovat s takovým zdarem knihy jiných nakladatelů, knihy vždycky hodnotné. V panu Srdci vidíme jednoho z nejlepších reprezentantů těch, kdo stojí jako nezbytní prostředníci mezi výrobcem knihy a jejími čtenáři. Tím směrem jsme také zkoumali půdu.

Nebylo na mně bez vlivu, že vstoupil jsem do praktického života knihkupeckého právě v době, kdy počala vycházet Moderní bibliotéka a Knihy dobrých autorů, kdy Stanislav Sokol vydával V z dělá v a c í Bibliotéku, Hugo Kosterka Symposium, Arnošt Procházka Moderní Revue a ve Staré Říši překvapoval svými krásnými tisky Florian. Byly to edice velmi málo tehdy viditelné na knihkupeckém trhu, dokonce na příklad knihy ze Staré Říše měl jsem na skladě snad z celé Prahy jediný. Byla to vesměs soukromá nakladatelství, odvážná ve svém vydávání průbojných knih neznámých tenkrát světových autorů i původní české tvorby moderních směrů. Považuji tyto nadšence za jakési předchůdce dnešních Kmenistů.

Již od počátku jsem věnoval těmto knihám, vycházejícím mimo oficiální nakladatelství, zvýšenou pozornost. A to se zdarem, jak bylo vděčně vzpomenu to paní Kamilou Neumannovou v „Rozpravách Aventina“ a spisovatelem Karáskem ze Lvovic ve člancích o počátcích Moderní Revue. To rozhodlo, jakým směrem mám v budoucnosti jít. Do mého závodu počalo docházet studentstvo, které nemělo ke mně z Akademického domu daleko, mé výklady byly pozorně sledovány vospělým čtenářstvem a to mě zavazovalo pro budoucnost. Že uvedená literatura měla na mě veliký vliv nejen jako na čtenáře a knihkuppe, ale i později na mou činnost nakladatelskou, je vidno zvláště z počátku mého nakladatelování.

Nepozorovali jsme nikdy, že byste nakládal špatnou knihu. Dá se vydělat a existovat i bez braku?

Obchodně není rozdílu, jakou literaturu knihkupec prodává, jedině na něm záleží, v jakém prostředí chce žít a jak chápe poslání svého stavu. Dobrý knihkupec má ovšem více odpovědnosti. Nesmí být obchodníkem za každou cenu, musí mít lásku ke svému povolání, znát literaturu a to nejen po stránce bibliografické; každá závažná novinka musí v něm najít prvního čtenáře, aby mohl být rádcem odběratelům

při výběru a zvláštní pozornost musí věnovat knihám pro mládež. Jde tu na příklad o to, vychovat si již od malička dobré čtenáře. A neméně musí knihkuppe záležet na tom, aby si doporučením dobré knihy zavázal rodiče pro příští nákupy knih. Mohu vás ujistit tím, že nejen v Praze, ale i na venkově máme množství dobrých knihkuppů, kteří chápou své povolání vážně, s plnou odpovědností.

Kdo kupuje mladé autory?

Je samozřejmě, že mladé autory v první řadě kupují mladí a to hlavně studentská mládež, pokud cenami jsou jim knihy přístupné. Jsou to zvláště knížky veršů. U mladých stále vede Nezval. Vedle něho i Halas se dosti kupuje, a stále Wolker. Ani vospělí čtenáři ze starších generací se nevyhýbají knihám mladých autorů, což pokládám za pochopitelné, vždyť jinak ani u tohoto druhu čtenářů nelze.

Které knihy jsou teď nejvíce hledány?

Každá doba forsíruje určitý druh literatury. Po převratě na příklad to byly válečné romány, poslední léta díla memoárová. V dnešní době jsou to knihy o Rusku, o pětiletce a knihy i brožury, zabývající se dnešní hospodářskou situací. Pokud se týká kvalitní české literatury, zvláště českého románu, jsou knihy českých autorů u nás hojně čteny, poctivě však doznávám, že překlady ze světové literatury u nás nacházejí poměrně více čtenářů. Jsou to knihy téměř vesměs vydávané nakladateli sdruženými v Kmeni, kromě toho mohu jmenovat ještě nakladatelství Melantrich, které poslední dobou dosahuje ve vydávání vysoké úrovně. Z prosaiků měl veliký úspěch Vladislav Vančura svým „Útěkem do Budína“, Marie Majerová „Přehradou“. Také Hostovský se začíná kupovat.

Které překlady poslední dobou šly nejvíce na odbyt?

Knihy Coletty, Dreiser, zvláště „Americká tragédie“, stále Galsworthy, zvláště „Sága rodu Forsytů“, Martin du Gard „Rodina Thibaultů“, Maurois, zvláště „Disraeli“, o něhož zájem stále trvá a v poslední době „Rodinný kruh“. Slušného úspěchu doznala kniha československého Němce Bruno Brehma, jehož první kniha „Smějící se bůh“ prošla nepovšimnuta, zatím co jeho reportážní román o „Ferdinandu d'Este Apis a Este“ našla velký ohlas. Velmi hledanou autorka je Sigrid Undsetová. A protože se vydává tak málo nové dobré literatury, sahají čtenáři stále i ke dříve vydaným knihám Lewis Sinclaire.

Těžce pociťuji dočasně omezenou činnost nakladatelství Aventina, jehož edice znamenaly pro mé odběratele mnoho.

Které hlavní popudy byste považoval za nutné k zlepšení odbytu knihy?

Prožíváme těžkou dobu, nepříznivou většímu odbytu knihy, která vyžaduje zmnohonásobenou práci při propagaci české knihy. Drahé poštovné a nedostupné pro nás sazby insertní brání většímu počínu. Proto v Kmeni aspoň kolektivně výstavami, almanachy a přednáškami hledíme zvýšit zájem o knihu. Ustavili jsme v Kmenu zvláštní sekci knihkupeckou, která zahrnuje asi sto třicet kvalitních knihkuppů v Praze i na venkově. S jejich pomocí hodláme na

podzim zahájit po venkově cyklus literárních přednášek a recitačních večerů, abychom povzbudili zájem o moderní českou knihu.

Změnil se poměr vázaných a brožovaných knih? Nemohly by u nás vycházet jako na příklad v Anglii jen knihy vázané?

Proti dobám dřívějším značně stoupl odbyt vázaných knih a to hlavně proto, že dnes nakladatelské vazby jsou daleko kvalitnější než dříve. Dříve byla velká nedůvěra k nakladatelským vazbám, vázaným většinou drátkem, který časem zrezavěl a poškodil nejen papír knihy na příklad zvlhnutím, ale i vazbu, která se rozpadávala. Dnes není již podobná věc myslitelná. Nakladatelské vazby, které se dávají vázat ve větším množství, jsou pochopitelně levnější a též vkusnější než dříve. Přes to, že je zvýšená poptávka po vázaných knihách a novinky se žádají hned po vydání vázané, nemohu tvrdit, že by měly u nás knihy vycházet po anglickém způsobu jediné vázané. Je dosti značný počet odběratelů, kterým z úsporných důvodů stačí kniha brožovaná, a na druhé straně určitá část dává přednost vazbě individuální.

Znamená IX. všesokolský slet se svým množstvím hostí zvýšený odbyt knihy?

Protože jak návštěvníci sletu, tak členstvo se zdržovali většinou ve stadionu a jeho okolí na Strahově, nepocítily jsme o sletu nějaký zvláštní zvýšený odbyt literatury. Neprodávala se ani příležitostná literatura sokolská, ani nebylo návštěvníky sletu pamatováno na knižní dárky, přivážené domů jako upomínka na Prahu. Je to snad tím, že je v každém městě knihkupec, který vždy může obstarat totéž svým zákazníkům.

Dr. F. K.

národní hospodář

Český odborník ve službách pětiletky

(V.)

32.

Říjen až prosinec 1930.

Alga v ruštině znamená „vpřed“. Je to jedno z mnohých místních jmen vynalezených komunisty pro místa příštího významu. Před rokem neb dvěma nebyla Alga více než čtyřicátýmčtvrtým rozjezdem (křížovatkou vlaků) na samarozlatoustecké dráze.

V mém případě jméno stává se symbolem: musím dokončit stavbu města i továren koncem roku 1931, musím tedy stále a rychle vpřed. Výstavbu pětiletky v Alze nesmí zastavit ani letní vedra, dosahující až 60° C, ani zimní teplota klesající až na —45° C. Nesmí ji zastavit čtrnáctidenní lijáky, jimiž léto v Kazakstanu přechází takřka bez podzimku do zimy počátkem listopadu. Pětiletka v Alze nesmí dbátí prudkých zimních větrů, vanoucích stepí, ani sněhu, ani země na kost umrzlé.

V říjnu okružný (guberniální) sovět nařizuje rekvizici v okolí, aby zajištěna byla výživa měst. Rekviruje se vše, slepice, vejce, ovce, krávy, koně i velbloudi. Bezohledně. Ponechávají vám jen několik slepic a kravku. Čecha Nováka v Čelkaru rekvizice také tvrdě zasahuje. Milicioněři a čekisté p stupují bezohledně, a lidé raději potajmu dobytek porážejí

a maso prodávají neb vyměňují. Přicházejí ke mně a nabízejí slepici za šestnáctinku čaje, což je balíček velikosti asi krabičky zápalek. Nabízejí 10 vajec rovněž za šestnáctinku čaje, husu za čtvrtinku čaje, dvě slepice nebo husu za kus plátna v rozměru asi 1 m². Nevyměňují mnoho, neboť si držím množství slepic ve vlastních kurnících.

Na stavbě činžáku dokončuji v říjnu výkop základů, ale již také základy zdíme, dříve než přijdou mrazy. Materiály z lomů a písek od řeky, jako i materiály dopravované zdaleka po dráze se neustále dovážejí. Písku mám už 10.000 m³. Je hotova jídelna z měkkého kamene a přízemní pekárna z p e r c o v i c (sušených cihel s příměskem slámy), dávám strhnouti letní plovárnu u řeky, abych měl materiál na zimní lázně. Dříví mám stále nedostatek.

V listopadu čtrnáctidenní lijáky, pak náhlý pokles teploty. Zedníci ohazují vevnitř dostavěné budovy; jakmile skončí, dostanou dovolenou na revers, že se zjara vrátí. Zednické učně, komsomolce, si ponechám, abych je zsvětíl přes zimu do práce se železobetonem. Po deštích se kope dále intenzivně hlína na cihly. Bude se kopati po celou zimu — posílám agenty do Taškentu, Permy, Orenburka a Samary a nakupuji 5000 párů rukavic a 900 párů válenek (vysokých filcových bot zimních), aby proletariát na stavbě netrpěl zimou. Ke všem těmto nákupům je třeba úředního povolení; neobejde se to nikdy bez rámusu a nikdy nedostanu tolik věcí, kolik chci a potřebuji.

V dostavěné truhlárně připravují truhláři okenní rámy a dveřová futra na jaro, v kovárně se dělají svornice, skoby, šrouby, matice a železné vazby. Je prosinec a půda ztuhla na kost, že ji dávám trhati amonalem, neboť materiálu pro výrobu cihel musí býti hodně. Dochází mi drahou 50 vagonů palivového dříví, jež je v tak velkých kusech, že ho používám k dostavbě obytných baráků.

Posílám několik dělníků, Čechů, jež jsem měl na stavbě, aby přivedli další Čechy ze svých okresů. Poznal jsem své krajany podle zvýšeného pracovního výkonu a velké mzdy jim v akordu vyplácené. Upozornil jsem na ně náčelníka, jenž mne ve verbování Čechů podporuje. Dávám těmto několika Čechům placenou dovolenou a diety. Všichni se po čase vracejí s dalšími krajany, jeden z nich jich dokonce přivádí 105. Dostali vesměs vedoucí, odborná neb dohlížitelská místa. Přicházejí z kolchozů, na kterých je v zimě málo práce. Stěžují si na práci v kolchozech, na politikářství, nedostatek organizace, neschopnost zemědělských expertů. Pocházejí většinou z české kolonie „Vyšehrad“ v evropském Rusku, odkud je vláda z politických důvodů přehodila do Asie.

Přicházejí vánoční svátky, a politický náčelník stavby s hlavním inženýrem budoucí továrny odjíždějí na dovolenou do Moskvy. Ostatní zůstáváme ve stepi. Nebude vánočního stromku, ale bude vodka a vzpomínky.

O vánocích se pokračuje v intrikách, jimiž se vyznačuje společenský život inteligence v Alze. Jeden donáší na druhého, že pije nebo bije ženu. Rusové bijí své ženy, usuzují, Kirgizové nikoliv. Rusové pijí vodku, Kirgizové kumys, domácí mírně alkoholický nápoj. Ale i Kirgizové začínají pít vodu. Nemohu technikům a inženýrům zabránit, aby nepili, at dělám co chci. GPU a milicioněři zakročili účinně proti alkoholismu dělnictva, hlavně konfiskováním zakoupené vodky. Ale GPU prodává konfiskovanou vodu inteligenci na stavbě. Inženýr V. má z pítí kvartální záchvaty, za těchto prohrašuje, že se mnou pracovat nechce, nemůže a nebude, protože jsem místo pětiletky zavedl tříletku. Když vystrízlívá, nebo jsa zkrácen přísnou komunistickou disciplínou, je pln ochoty a dobré vůle. Všichni moji spolupracovníci zdají se býti plni dobré vůle a ochoty, ale jejich fyzické a duševní síly nestačí tempu pětiletky v Alze; děje se mnoho omylů, musím stále

napomínati a opravovati. Jsem s těmito špatně placenými, špatně živěnými lidmi trpělív, usmívám se, když mne podezřívají, že se chci státí ředitelem závodů v Alze, promíjím jim, ale nemohu zmírniti svoje vlastní tempo: pracuji od 7 hodin ráno do 2 hodin v noci, den co den, s výjimkou, kdy se musím trochu věnovati nějaké důležité návštěvě z Aktjubinska. Dohlížím venku, ale pracuji, nyní v zimě, hlavně v kancelářích. Vidím, že jest konec roku 1930 a že vlastně nic není hotovo. Vše, co jsme vykonali, jsou práce přípravné. Prává práce začne jarem 1931 a bude musiti býti hotova s novembrem téhož roku. Sháním horečně dělnictvo, neboť budu potřebovati:

- 250 zedníků na stavbě továrních závodů,
- 120 zedníků na stavbě činžáků,
- 2200 nádeníků na stavbě továren,
- 1200 nádeníků na stavbě města a kanalisace s vodovodem,
- 150 betonářů,
- 1200 tesařů,
- 60 klempířů,
- 60 pokrývačů střech,
- 120 kovářů,
- 320 lidí do lomů v Čelkaru,
- 300 lidí do cihelen atd.

33.

Bude to celkem na 6000 lidí, jež budu zjara potřebovati. Ukázalo se ovšem, že se musím spokojiti se 3600 lidmi, z nichž plných šest set bylo trestanců na nucené práci. (Tito moderní otroci toho mnoho neudělají, neboť polovinu hubené mzdy musí odvésti státu a ze zbytku jsou sotva živi. Jezdí za nimi jejich ženy a přivázejí potraviny.)

O přiděl dělnictva žádám zemský narkom trud (komisariát práce) v Almatě. Ti postupují věc ústředí v Moskvě a toto mi dává povolení, abych verboval dělnictvo v Permě, Jekaterinoslavi, Almatě, Čelkaru a Penze. Za povolení k verbování platím 6 rublů za osobu předem. Takto jsem zaplatil ústředně práce v Moskvě na 15.000 rublů,* ačkoliv jsem dostal od nich, respektive v okresích jimi navržených, jen málo sil. Verbovali jsme pak na vlastní pěst, bez poplatků a dlouhého psaní. Sovětský byrokratismus jest o to horší byrokratismus evropského, oč více se míchá do věcí vyhrazených jinde různým společenským útvarům.

L e d e n 1931.

K u p u j i o t r o k a. Potřebuji rychle další technickou sílu pro stavbu a radím se s náčelníkem. Náčelník se dozvěděl na měsíčním zasedání sovětu, že v aktjubinské věznici je politický odsouzenec k nuceným pracím, jenž o sobě tvrdí, že jest inženýrem. Řekl mu to náčelník aktjubinské GPU.

Jedu do Aktjubinska, vstupuji se svým pomocníkem do kanceláře náčelníka věznice. Povídám mu, co nás k němu přivádí. „Přicházíte pozdě, tovaryši,“ odpovídá náčelník. „Podepsal jsem již smlouvu se správou stavby na fosforitových dolech v Embě.“ Náčelník věznice se dívá na hodinky a pokračuje: „Ale, chcete-li půl hodinky počkati, můžete ho míti. Nezaplatí-li mi správce stavby v Embě dvě stě rublů za inženýra do dvanácti hodin, je váš.“ Táže se: „Umí něco?“ Náčelník věznice dává inženýra předvésti, kladu mu několik otázek ze železobetonu, odpovědi jsou ubohé. Nicméně bych ho vzal za čtyři sta rublů měsíčně, z nichž polovinu bych platil do vězeňské pokladny v Aktjubinsku. Ale úderem dvanácté přichází správce stavby z Emby, platí 200 rublů náčelníkovi a otroka si odvádí. Později se tomuto inženýrovi přece jen

* Které jsem musil platit dvakrát, poněvadž první suma záhadně zmizela.

podářilo dostati se na stavbu v Alze. Zůstal však jen několik dní, neboť si podával rekurs proti výši trestu — byl odsouzen na dva roky — při podávání rekursu vynadal náčelníkovi GPU a byl odveden čekisty. Dali mu šest let nucené práce v Almatě. Domnívám se, že to byl podvodník, jenž se za inženýra jen vydával, neboť když jsem se tázal po jeho vysvědčeních a jiných dokumentech, vymlouval se, že mu vše sebrala GPU. Takových existencí jsou v Rusku tisíce. Všichni se vymlouvají na GPU a nestojí celkem za mnoho.

S prostými odsouzeneci k nuceným pracím jsem se často bavíval. Měli jsme jich hodně na zelinářské zahradě a bylo mezi nimi zřejmě dosti bývalé buržoasie. Většinou političtí delinkventi, sabotážníci a vzpurní kulaci. Jejich práce nestála za mnoho; měli plat 2 ruble denně, z čehož 1 rubl se jim strhoval. Moje otázka zněla obvykle: „Proč jste trestán?“ Odpovědi: „Opil jsem se a dal jsem políček komunistovi,“ — dva roky nucené práce. Nebo: „Tvrdí o mně, že jsem zapálil sklady kolchozů,“ — šest let nucené práce. Jeden kulak dostal 4 roky nucené práce za odpírání aprovisace rekvisiční koloně.

V lednu začínáme důležitou práci: výkop základů pro továrny. Tyto výkopy jsou hrozně hluboké, neboť pod všemi závody bude jedno podzemní patro. Zmrzlou zemi trháme amonalem, ale ve výkopech již založených se dělnictvu dobře pracuje. Je chráněno před větrem vykopávkou a hradbami navezeného materiálu. Stavím intensivně další obytné baráky, neboť dělnictva valem přibývá. Mám neustálé konference s techniky o plánech a jarním postupu prací. Jest uspořádána také schůze pro dělnictvo, aby bylo informováno. Takových schůzí bylo během roku několik. Nadšený průběh, dobrovolné návrhy na zvýšení pracovního tempa; výsledek nadšení v praxi roven téměř nule.

34.

Ú n o r a b ř e z e n 1931.

Stále krutá zima, ale na výkopech továrních se pracuje se zvýšeným úsilím. Připravujeme pece na pálení cihel, jež začnu dělati koncem dubna. Stále více dělnictva přibývá se všech stran. Organisuji dokonalejší přívoz potravin. Nepartijní si stěžují, že potraviny dojíždějí v noci a jsou ihned partijními rozebírány. Snažím se o nápravu.

Z Moskvy dochází pochvala ve formě díky za fotografie ze staveniště, které dávám již od svého příjezdu do Algy pravidelně pořizovati, abych obrazem zachytil vývoj stavby. S fotografy nemám štěstí. Dobrého fotografa, starého pána z Aktjubinska, kterého jsem v létě 1930 pověřil braním snímků, mi GPU neschválila, poněvadž se o něm proslechlo, že je politicky nespolehlivý. Dali mi fotografa komsomolce, mladého muže, špatného odborníka, ale i toho střežili při každém kroku. Plotny musil odevzdávati náčelníkovi. Nechápal jsem této přísnosti, dokud jsem si neuvědomil, že závody chemické tohoto druhu mohou býti obratem ruky přeměněny na výrobní válečných prostředků. Ale i tak — zde se jednalo pouze o obrázky výkopů a trochu zdí. Domnívám se, že opatrnost a podezřívavost sovětská stává se v určitých případech psychosou. Fotografům platil jsem 300 rublů měsíčně, později jsem ujednal s fotografem-komsomolcem, že bude fotografovati jen dva dny v týdnu za honorář 150 rublů měsíčně. Šetřil jsem, kde jsem mohl.

D u b e n 1931.

Jarní dešťové přivaly jsou předzvěstí brzkého léta a počátkem epidemii. Pro stavitele v Kazubstanu jsou důležité tím, že po nich se může neprodleně počítí s výrobou cihel. Cihly nelze sušiti na slunci. Naopak, nutno je před prudkým žárem slunečním chrániti rohožemi a sušiti v sušárnách přirozenou

teplotou vzduchu. Dne 15. dubna — to jsou ještě mrazy — přijíždí 120 zedníků. Dávám jim zatím tesati kámen, ale záhy přikročí k výzdívce základů továren. Dne 25. dubna začí, nám dělají cihly se 70 formovníky, jichž počet později vyrůstá na 300.

Před zahájením práce v cihelně pronáším programovou řeč:

„Tovaryši, k ukončení stavby musíme míti do září t. r. osm milionů cihel. Je vás na tento úkol málo, proto doufám, že každý z vás bude pracovat za dva.“ Musím konstatovati v zájmu pravdy, že přes krásná slova a naděje tohoto programu zhotovili jsme cihel jen šest milionů a že sotva jedno procento formovčků pracovalo za dva. Naopak, již na této první schůzi cihlářů potkal jsem se s opozicí. Říkali, že nelze započítati s výrobou cihel, neboť je v noci příliš zima a cihly popukají. Upozornil jsem na rohožky z rákosí, jichž jsem nechal dávno několik set uplésti a s výrobou se začalo hned. Cihly po vypálení jen zvonily.

S počátku jest denní výkon jednotlivce v cihelně průměrně 500 cihel. Ustanovuji normu, kterou má býti 1500 cihel denně na muže. Za dosažený výkon nad tuto normu stanovím premie. Kdo udělá 2000 cihel denně, obdrží více než dvojnásobnou mzdu. Mzdy byly: za 500 cihel 2.50 rublů, za 1000 6 rublů, za 1500 9 rublů a za 2000 16 rublů. Pouze čtyři z dělníků se vypracovali na 2000 cihel denně. Stavím k pálení cihel šest pecí dvojitých, z nichž jednu vlastní konstrukce.

Květen až červenec 1931.

Dle toho, jak docházejí materiály drahou, vidím, že se mi bude nedostávat materiálu na železobetonovou konstrukci třetí z továren. Není zatím dosti cementu a železa ani na první dvě továrny, takže ani v dohledné budoucnosti nemohu počítati s tím, že bych třetí továrnu mohl vybudovati dle moskevských plánů. Rozhoduji se rychle, že továrnu postavím z materiálu místních a dávám měniti a kresliti příslušné plány. Tyto plány urychleně posílám do Moskvy, ale nečekám na schválení, nýbrž začínám stavěti ihned. Zde začíná epizoda, za kterou mi nabídli později sovětský řád spojený s doživotním požitkem per 30 rublů ročně a volnou jízdenkou po všech dopravních prostředcích Sovětské Unie. Když totiž plány mi byly schváleny a vráceny — v listopadu r. 1931 — byla továrna již pod střechou.

Nastává v kraji epidemie tyfu a umírá mi řada dělníků. Moje žena navštěvuje nemocnici asi deset kilometrů od Algy. Má tam přítelkyni, lékařku. Věci, jež vypravuje o ošetření nemocných, jsou hrozné. K tomu všemu posílají sověty na potření epidemie další lékařku, velice mladou, jež nedostatek vědění zastírá stálým opakováním fráze: „Mým odborem je vlastně venerologie.“ Mladá doktorka se maluje, vyhledává styky s komsomolci, žádá dokonce pro sebe kočár (dostává ovšem malou káru, na jaké se vozí dobytek) a — dámská společnost v Alze má novou látku ke klepům. Ženy jsou i ve stepi stejné — nic jim neujde.

Přichází ke mně správce cihelen, Š., nekomunista. Jeho stížnost, vlastně žádost, je typická pro dnešní Rusko: žádá, abych ho zbavil správcovství cihelny, poněvadž není komunistou. Jako nepartijní nemá dosti autority nad dělníky v cihelnách, z nichž většina jsou komsomolci. Vyhovují mu a stanovím ho vedoucím stavby při cihelně, kde stavíme činžák 120 metrů dlouhý. Rovněž povede stavby dalších pecí. Š. jest dobrým pracovitým člověkem, odborníkem, ale to mu nepřidává autority u mladých komunistů. Správcem cihelen stává se energický, čtyřicetiletý komunist ZACHAROV, revolucionář z osmnáctého roku, jenž se skutečně osvědčuje. Dělníci si sice stěžují na jeho přísnost, ale on se snaží hlavně vykonávat všechny moje příkazy a tak výroba cihel jde kupředu.

V cihelnách topíme rákosí a stepní travou, neboť uhlí

nám přes veškeré urgency neposílají dosti. Uhlí se vozí sem až z Čeljabinska na Sibiři a jest špatné jakosti, proto si počítám za nemalou zásluhu, že jsem v okolí Algy našel vydatnou vrstvu uhlí o 1200 kalorií lepšího. Po tomto uhlí dávám již v květnu systematicky pátrati. (Pokračování.)

do ba a lidé

Franta Kocourek:

V městě mrtvého šéfa

Zlín, 15. července 1932.

Příjezd do Baťova kraje.

Středa, den před pohřbem. Zlínský odpolední rychlík shromáždí na Wilsonově nádraží a cestou smuteční hosty. Osobní přátele, oficiální delegáty, zvědavce, zaměstnance Baťových závodů, spěchající z dovolené do zlínského hnízda, zasaženého bleskem. Zítra je pohřeb, říkají na peroně v Praze, čtenáři novin ve vlaku, obyvatelé nádraží v Pardubicích, Chocni, Olomouci, Přerově. Tady se musí přesednout do osobního vlaku a ten veze skoro samé baťovce až do Otrokovic, kde se přesedá po druhé.

Už dvě stanice před Otrokovicemi jsou okna vagonů obsazena. Teď už? Ještě ne, až za chvíli to uvidíte, po pravé straně: nejdřív první pozdrav Baťova království, veliké tovární budovy, rozseté do širokých ploch zeleně. To jsou pily, papírny a koželuzny, postupně nově zařizované, předvoj dalšího výboje Baťových závodů, hledajících — hlavně pro koželuzny — vydatnější zdroje vody, než může dát Zlín. A tady, ano tady uprostřed louky, nedaleko věže papírny a hustého nízkého háje, leží zřícený třímotorový Junkers: tady je osudné místo, tragický průsečík matky země a rychlé, závratně stoupající dráhy jejího syna Tomáše Bati. Vlak vjíždí do otrokovického nádraží, k jehož kolejnicím přiléhá letiště. Poda dvěma vysokými stožáry letecké radiostanice stojí hangáry, dva velké a tři menší. Když se Baťa vracel se svým pilotem Broučkem z legendární cesty do Indie, byly všechny hangáry ozdobeny praporečky a na tom největším, prostředním vlál červenomodrobílý prapor. Teď jsou střechy hangárů holé, jen na prostředním se do oblouku napíná prapor smuteční.

Nasedáme do osobního vlaku na trati, kterou koupil Baťa, a vyjíždíme ke Zlínu, kolem asfaltované silnice, kterou před čtyřiceti hodinami jel Baťa ve své černé limousině Ford ze Zlína na letiště, kde naposled startoval. První stanice: Malenovice a dál, trať stále podél silnice, tak nezvykle dokonale vedle chalup a plotů českého venkova. Nad zvlněným krajem, nad lesními hřbety, nad sady a pruhy dozrávajících obilí stojí obloha prudce zrůžovělá po západu slunce. Ale oči se obracejí k jinému zázraku, vytvořenému člověkem, jemuž jedeme na pohřeb. Objevuje se Zlín.

Nejdřív rozlehlá kolonie Letná, červené krychle, rozestavené pod lesem, prodlouženém zahradami a trávnickými standardními vil. Čela továrních traktů, také stejných rozměrů, s lampami zářícími v síti konstrukcí, pod tenkými stropy, nad stroji dosud v práci. Několik odlišných obrysů, skladiště hotové obuvi, první mrakodrap postavený ve Zlíně, o deseti patrech, dva masivy obchodních domů, kde dostanete všechno, nač si vzpomenete, a nade vším, jako chrám, proti večernímu nebi, nad Baťovým městem se zdvíhá nejnovější, také desetipatrový mrakodrap, hotel. Jeho železobetonová konstrukce je už dokončena, a jak tu stojí nahá, se štíhlými sloupy, přetnutými deseti rovinami pater, je krásnější ve své holé geometrii, než bude kdy potom, až tu postaví zdi a nasadí

lidi. Na posledním patře, kde má být zahrada, zakotvil — jako všude ve Zlíně — smuteční prapor.

Tak příkrčené, tak malé, tak pravdě nepodobné je zlínské nádražíčko, které Baťa převzal, ale neměl ještě kdy přestavět podle obrazu města svého. Vjíždí se do něho chodbou obrovských Baťových hesel, namalovaných černou barvou na bílé tovární zdi. Jako by je v nejbližší chvíli musily zalehnout všechny ty gigantické budovy, vyrostlé přímo nad kolejnicemi.

Večer v továrně.

Přejete si taxi? Je jich tu slušná řada, mnohem víc, než u Denisova nádraží v Praze. Ne, k tovární bráně je z nádraží sotva dvěstěpadesát kroků a dál prozatím nechceme. Vedle široké brány je správní budova. V jejím rohu, vysunutém do volného přednádvorí a ulice, září pod zelenými čtyřmi písmeny, které přetrvávají zlínské závody, Baťova hlavní prodejna obuvi. Máte dojem, že jste na Václavském náměstí před domem služby.

S přítelem, který našel přede dvěma roky v Baťovi svého šéfa, stojíme u brány zaujati spekulací, jak se dostat do továrny. Za několik minut zajíždí skoro k nám malá Tatra a vystupuje z ní asi čtyřicetiletý muž v plátěných kalhotách a v košili s vyhrnutými rukávy. Náhodou se zná s mým přítelem. Jmenuje se Hudeček a protože je to správce dílen a velký takto pán, procházíme tovarní branou.

Otvírají se dveře místností, kde se dějí veliké věci. Hned vpravo u dveří rozlehlý pult centrálního ředitele Čipery, uprostřed standardního sálu, dlouhého 80 a širokého 20 metrů a neseného 26 sloupy. Tady je umístěna účtárna kont, zde oddělení, kde se nedělá nic jiného než kontrola, vedle ohrazená místnost a v ní slečna, která spojovala Tomáše Baťu a jeho spolupracovníky s celým světem a která neměla snad nikdy tolik práce, jako v posledních dvou dnech, kdy byla její telefonní centrála — zároveň centrála továrních hodin — zaplavena dotazy ze všech koutů světa. Za stolem centrálního ředitele je daňové oddělení, tam u toho bloku stolů sedí úředníci berní správy, pracující výhradně pro Baťu. Vedle Čiperova pultu jsou ve zdi dvoje bílé dveře s nápisy „Vstupte bez zaklepání“. To jsou vchody do Baťovy soukromé pracovny, kde přijímal jen některé návštěvy. Mezi oběma vchody vyvěšen „Program příští konference“, které se šéf už nezúčastní.

Sál pro konference, nejdůležitější instituci Baťových závodů, je o patro výš. Valnou jeho část zabírají etažéry o třech patrech. Na nich se pro šéfa připravila každý týden výstava ukázek týdenní výroby. Na nejnižším etažeru byly vystaveny ukázky veškeré obuvi vyrobené za poslední týden, na vyšším etažeru ukázky výroby obuvi ve výrobě ten týden, kdy se konference koná, a nad tím, na nejvyšším etažeru, ukázky obuvi navrhované k výrobě za 14 dní. Přímo nad ukázkami výroby připevněna tabulka, zaznamenávající výsledek za ten a ten týden v oddělení, které zde vystavenou obuv vyrobilo. Odvedeno párů . . . Výsledek v Kč . . . Průměr mzdy u dělníků . . . Účast vedoucích. Vedle toho grafické znázornění výroby odvedené obuvi. Červeně je zakreslen předpoklad výroby, černě skutečnost. Červené sloupečky někdy nedosaženy, jindy přesaženy černými sloupečky.

„Tak měl šéf při každé konferenci přehled všeho, co se dělá, jak se dělá a jak která dílna se činí. Tady,“ ukazuje pan Hudeček na stoly, táhnoucí se středem sálu mezi etažéry, „docházelo za přítomnosti šéfa k debatám a bitvám.“

Z Baťovým stolem.

A kde vlastně úřadoval pan Baťa?

„Dovedu vás tam,“ řekl pan Hudeček. „To musíme jít do druhé budovy. Ale netřeba jít dolů, půjdeme přes visutý

most. Nebyl tady, až jednou pan šéf povídá: Děti, jsme my to ale; obcházíme to a zatím si tady můžeme udělat most. A druhý den už jsme po něm chodili.“

Z druhého patra správní budovy přecházíme visutým mostem do druhého patra vedlejší budovy, kde je umístěno exportní oddělení. „Tady většinou úřadoval,“ říká průvodce. „Zajímal se teď jen o export, protože ten nás tlačil. A byl jen zde. Byl vždycky tam, kde ho bylo nejvíc třeba. Když nebylo v pořádku skladiště, úřadoval tam a nehnul se odtud, dokud to ve skladištích neklapalo. Tady se diriguje export do celého světa. Kde pan šéf úřadoval? Tam u toho stolu.“

Blízko dveří, pod zavěšenou tabulkou „Ředitelna“, jsou postaveny do tvaru písmene „U“ tři stoly. Na prostředním stojí státní telefon, odkud mluvil „neznámý diktátor“ z Československa se světem, jehož nejdokonalejší a nejpodrobnější mapy jsou tu rozvěšeny na bocích regálů po celé místnosti. Vedle telefonního přístroje je pijáková kolíbka a na druhém stole telefonní seznam. Nic víc kromě těchto tří předmětů na těch třech stolech. Byly jeho věci už odneseny?

„Nikdy tam nic jiného neměl. Když mu někdo něco chtěl, přinesl si papíry sám. Pan šéf u sebe nosil jen blok S t a n d a r d. Do něho psal cestou, nebo kde ho co napadlo, poznámky. Takový blok musil mít každý jeho vedoucí. Často je kontroloval, mě onehdy zastavil, abych prý mu ukázal svůj blok. Prohlédne ho a povídá: Pane Hudečku, máte tam už týden staré věci, to by tam už nemělo být!“

Za tímto stolem, v kovovém křesle vlastní výroby s opěradlem, jak je znáte ze všech jeho prodejen, sedával tedy Tomáš Baťa. Po levici mu seděla jeho písárka, stenografka a sekretářka slečna Zaorálková, která ví o způsobu šéfova života nejvíc, protože mu byla stále v patách. Odtud dirigoval vítěznou opravdu mezinárodní ofensivu české boty.

„Když přišlo k panu šefovi víc lidí najednou, dal si židli na stůl, sedal si na ni a tak k nim mluvil, aby ho všichni viděli a slyšeli,“ říká pan Hudeček. A na otázku, jak dlouho šéf u tohoto stolu pracoval, odpovídá: „Někdy do jedenácti, někdy do dvou v noci, někdy do rána, zkrátka jak bylo třeba. To se pracovalo bez hodin. Teprve když pan šéf s vedoucími exportního nebo výrobního oddělení něco rozhodl, teprve až se na něčem ustálili, šli domů.“

V exportním oddělení i teď klepou psací a počítačí stroje, mladí muži jsou schýleni nad akty, roztríděnými podle zemí. U velkého pultu právě proti šefovu stolu se zahálajícím telefonem se sešla skupina pohlavárů exportního a zásobovacího oddělení a radí se, jako kdyby se šéf měl za chvíli vrátit, aby posoudil jejich návrhy. Kolem map, na nichž barevně podržená jména míst hovoří jasnou řečí o hustotě světové sítě Baťových prodejen, dojdete k velkým tabulím, na nichž je týdenní rozvrh „Odesílání výkazů“ prodeje ve světě. Odtud se dočtete, že na příklad v úterý se šéf mohl podívat, jaký byl za poslední týden obrat v Jugoslavii, Belgii, Luxemburku. V pátek musily být předloženy výkazy z Německa, Polska, Gibraltarů, Švýcar, Senegalů, Nigerie, Kamerunu, Gold Goostu. A tak dále, obrazy z imperia, nad nímž slunce skutečně nezapadá.

Tři minuty u jednoho z generálního štábu.

S tím byste měl mluvit, řekli mi. Jmenuje se Mlýnek a je to šéf zásobovacího oddělení. Takové hlavní kolečko závodů: on předpisuje druhy, které se mají vyrábět, on se stará, aby prodejny měly standard, aby jim nic nescházelo, aby mohly bezvadně obchodovat, aby sklady byly úplné. To je člověk, který se musí postarat, aby se přestal vyrábět druh, který se přestane prodávat, a aby se hned začal dělat druh pro tu dobu vhodný.

Dobrá, chtěl bych mluvit s panem Mlýnkem. Je třeba hledat ho zdvítí i pěšky po všech čertech, ale přece ho chytnu. Stojí nad stolem s hromadou modrých obálek, s vyhrnutými rukávy, dívá se na mě s nedůvěrou; povídá:

„Chceme udržet to, čemu nás šéf naučil.“

Co je v těch obálkách?

„Objednávky z Prahy. Máme zítra pohřeb, a chceme, aby byly všechny naše prodejny bez opoždění obslouženy. Ještě dnes v noci budeme expedovat.“

Rekl byste mi, pane Mlýnku, kolik je vám let?“

„Třicet.“

Stiskl jsem mu ruku a nechal ho s jeho modrými obálkami, plnými tisíce čísly psaných tužkou v různých rubrikách. Dověděl jsem se později, že toto odpovědné místo zastává čtyři léta. Stal se tedy jedním z hlavních Baťových spolupracovníků, když mu bylo dvacet šest let.

Vzpomněl jsem si s úsměvem především na naše ministerstva a jiné státní úřady a podniky. Jen si představte tu hrůzu: šestadvacetiletý člověk na příklad odborovým přednostou!

Dva principy: v jednom, pro který se nemůžeme dostat vpřed, je kult pokročilého věku, předepsaného postupu z hodnotní třídy do hodnotní třídy, hezky podle pragmatiky, třeba bez schopností, bez jakéhokoliv úspěchu, setrvačně, mechanicky, zajištěně, proti všem pravidlům zdravého rozumu. V tom druhém, zlínském, kult mládí, schopnosti, dobrých výsledků, úspěchu, samostatnosti, iniciativy, ve státních úřadech i v jiných místech soustavně ubíjené.

Procházka třídou A.

Na hlavní třídě továren, A, vedoucí od hlavní brány do délky asi tří kilometrů a protínané příčnými ulicemi č. 1, 2, 3 . . . , je ve středu 13. července před desátou hodinou večer ruch, ale netovární. Zajíždějí sem auta s nezvyklým nákladem prken a latí, skládají je tady, na hlavní třídě. Deset dělníků začalo kopat po obou stranách třídy jámy do betonových chodníků, aby zapustili stožáry pro smuteční prapory. Asi ve třetí budově od brány, standardní tovární budově, je už tma, jen dole za skleněnou stěnou září světlo. Je to obdělňiková místnost, přechodné sídlo správce budovy. Na stěně Baťův portret přetátý flórem a pod ním čerstvě zhotovená tabulka s jeho jménem a letopočtem, který uzavírá kruh života: 1876—1932. Ano, to bylo roku třicátého druhého, dvanáctého července před šestou hodinou ráno, bude se říkat. Pod portretem stoly a nad nimi sedí a stojí nachýleni chlapci. V rukou tužky a pera, zadívání do papírů, u diagramů, za psacím strojem. Kdo jsou ti chlapci a co tu dělají tak pozdě? Představují vám záruku dobré budoucnosti zlínských závodů, šéfovu naději a pýchu, Baťovy „mladé muže“, členy internátů, jejichž okna hoří do noci z paláců nedaleko tovární brány, nad Masarykovou školou, a obchodními domy. Ačkoliv je jim teprve deset, dvanáct, čtrnáct let, zaučují se prakticky do vedení závodů. Za dohledu a rady správce pracují na písemnostech dílen, teď na příklad vypočítávají výplatu, povolenou mzdu, účast na zisku. Osm, deset takových chlapců najdete standardně v každé standardní správcovně, půjdete-li dál podél továrních budov: kolos už třeba spí, ale dole ve správcově místnosti se svítí a mladí muži pracují.

Nad vámi ke hvězdám vybíhá mrakodrap skladu hotové obuvi. Od hvězd tise k vám od desátého patra sklízí veliká, osvětlená zdvítí, a jiná, stejně veliká se vznáší vzhůru. Ta jede pro náklad, ta druhá ho přináší. A dělníci skládají krabice do velikých krychlí, krabice, v nichž jde Baťova obuv do celého světa. Zakrátko se blíží dvě veliké, teď ještě přimhouřené oči největšího nákladního auta viděného v ČSR, Büssingu. U hromady se zastavuje motorový vůz 280 HP, do něhož se vejde náklad dvou železničních vagonů. Do vleč-

ňaku za ním připojeného se vejde jeden vagon. A tak, až naloží a vyjede z brány tovární, budou na cestě do světa tři železniční vagonu obuvi za jediným volantem. Řada Büssingů, řada jiných aut stojí opodál skladiště, ještě dnes v noci vyjedou s nákladem do Prahy, do Vídně, do Hamburku.

Do hučení motorů v jiné budově praská drobnými výbuchy vzduch při válcování gumy, v koželužně přejíždějí pod mocným tlakem válce přes kůže na kovovém podkladě, dirigovány nohou dělníka. Nad třídami a ulicemi továrny se táhnou ochranné sítě pod lanovými drahami. Nic se nepřeváží ulicemi, všechny budovy jsou spojeny lanovkou, jejíž vozíčky jezdí vysoko nad hlavami chodců. Jenom těžké zboží, guma, stroje nebo zásoby kůže jezdí po kolejnicích, posunovány dvěma vlastními lokomotivami.

„Toto zde je čtverka, moje budova,“ říká pan Hudeček.

„Kolik máte platu?“

„Mám nejvyšší týdenní plat, dosažitelný v našich závodech. Pět set korun. Pan šéf nemá ani o korunu víc. Ale vedle toho mám jako každý u Bati podíl na zisku. To si ukládám na konto. Kolik si dávám měsíčně na konto? Někdy deset tisíc, někdy méně a někdy víc.“

A kolik si vydělají dělníci ve vaší čtyrce?

„Až 1000 korun týdně za 9 hodin denní práce. Ale když chce, může vydělat víc, to záleží jen na něm.“

V Baťově krychli.

Tatra pana Hudečka vyjíždí z tovární brány, kolem budovy Baťova poštovního a telegrafického úřadu a kolem Baťovy celnice. Po levé straně park se zámek, který Baťa koupil a daroval městu i se sadem, v němž zřídil malou zoologickou zahradu. Neboť, proč by obyvatel Zlína a věrný baťovec nemohl vidět na vlastní oči a přímo ve Zlíně skutečného velblouda nebo lva? Je to přece tak jednoduché! V zámku je teď restaurace, kavárna a klubovny, kde možno přespát.

Kolem prodejny ASO a obchodů se smutečními výklady na náměstí, obyčejné maloměstské náměstí s batovskými rozsáhlou budovou, ale nestylovou a několika domy, z nichž je vidět, že by bylo zlínské náměstí za dalšího starostování Baťova vypadalo docela jinak. Po asfaltované silnici vjíždí auto mezi zdi červených krychlí, do jednoho z městeček rodinných domků. Před jedním z nich zastavujeme.

A obyvatel krychle, v níž bydlí obyčejně dvě rodiny v samostatných bytech, vypráví: „Jednou sem pan šéf přijel, podíval se po bytě a povídá: To jste do toho ale musili dát pěkné peníze! Byla u nás švadlena, šel k ní, podal jí ruku a představil se jí: Jsem Tomáš Baťa, povídá. Zastyděli jsme se s ženou, že jsme mu ji sami nepředstavili. Ale koho to napadlo? A zase, když šel pryč, poroučel se mé ženě i švadleně, no říkám vám, velký demokrat a při tom úplný anglický lord, aristokrat každým coulem.“

Elektrická lampa osvětluje za oknem stromky, vchází sem s polí a lesů lahodný vzduch. Dýcháme v blahobytné pohodě, žijeme kus zlínské idylly po práci, v účelně a mile řešeném seriovém interieuru, v hovoru o mrtvém šéfovi, v hovoru nenovinářském.

Jitro ve standardním ráji.

Čtvrtek dne 14. července, den pohřbu. Od svítání jasný, barevný, krásný den s ranci bělostných mraků na modré obloze, příkrývající půvabný kraj. Červené krychle svítí v zeleni, nahé děti běhají v zahradách, oddělených jen betonovým chodníčkem. Jistě nejsou samí hodní Fridolínové ve Zlíně, ale je krásné, že mezi nimi není ani jeden plot. Otvírá se třetí den po pádu Tomáše Bati, jemuž tu nikdo neřekne jinak, než „pan šéf“. Hospodyně otevírají dveře a tančí ko-

lem svých domků, mužů a dětí ranní pantomimu se džbery, umyvadly, nádobím. U asfaltové silnice na pokraji kolonie se sešly čtyři, podaly si ruce a začínají rozhovor na rozhraní svých standardních královstvíček. Jsou už teď svátečně přioděny, ve vyčištěných botách, hedvábných punčochách.

„Kdepak dřív, jak se dělaly boty, to by se dnes neprodal ani jeden pár,“ říká jedna z nich těm ostatním, také Batovým dělnicím.

„A to jsme dělali tehdy do deseti, jedenácti hodin večer!“ přizvukuje druhá, vzpomínajíc starých časů, kdy začínali s Baťou dílo ve velkých rysech.

Pan šéf by byl spokojen, kdyby je viděl, s jejich dětmi a zahrádkami v slunečních barvách svého pohřebního dne. Lesklou silnicí jezdí auta, autíčka a motocykly, a ti, kdo v nich sedí, jsou samí obuvníci, ať se podíváte na kteréhokoliv chcete. Jejich jsou vozidla, jejich silnice, jejich jsou vily a zahrady. Začínají se scházet a sjíždět smuteční hosté, všechny cesty dnes vedou do Zlína.

Potkáváme dělnici. Osm let pracovala v továrně, potom se vdala za dělníka v továrně. Dává se s námi do hovoru, bez nejmenšího tušení, že jsem od péra.

„No tož, bude to čím dál horší,“ říká. A když jí přítel namítá, že se třeba nic nezhorší, odpovídá, s pláčem stále víc na krajíčku: „Tož nemusí to být nejhorší, ale takové, jako za pana šéfa to nebude nikdy. Protože kdo by se obětoval pro práci tak jako on? Ti ostatní kolem něho pracují pro zisk, on pracoval jen pro náš zisk, pracoval, aby ostatním opatřil práci. Kdepak to všechno tady udělal? Když jsem sem přišla před dvanácti lety, nebylo tady docela nic.“

Je to první člověk ve Zlíně, kterého vidím plakat. Pláče tak s přestávkami od úterního rána a bude možná nedlouho po pohřbu plakat ještě víc. Protože to, co nám říká dál, by se mohlo vyplnit.

„Když se muž ožení, musí se starat o práci, to se rozumí, ale kdo teď opatří mužovi práci? — To já jsem viděla kolikrát v továrně věci, o kterých pan šéf nevěděl. Ale když se to dověděl, vyházel pár chlapů, tedy vedoucích a bylo nám zas dobře. Co teď, když on není, kdo se nás zastane, jak to bude vypadat, když nebude nikdo nad nimi? Budou si dělat, co se jim zlíbí. Ó já, to já si už dovedu představit.“

Loučí se s námi. Musil jsem na její slova a pláč silně myslit, když jsem téhož odpoledne četl Baťovu závěť:

„První podmínkou prospívání našeho závodu jest, abyste se nedomnívali, že závod jest jen Váš, jen pro Váš . . . V rozvoji našeho závodu jsme spatřovali rozvoj a zajištění blahobyti celého našeho kraje . . . Byla to touha tvořit, poskytnouti stále a stále většinu množství lidu účasti na výhodách, které náš závod jak zaměstnancům, tak zákazníkům poskytoval. Pokud budete této veliké ideji sloužit, potud budete ve shodě se zákony přírodními, i lidskými. Jakmile ale budete každý pamatovat na sebe, jakmile přestanete sloužit svým závodem všeobecnou, stanete se zbytečnými a padnete neodvratně.“

V nejnovějším oddělení Baťovy nemocnice.

Na kraji zahradního města, mezi poli, pod hřebeny lesů, které sestupují nízkou k jejím pavilonům, je umístěna Baťova nemocnice. Je to poslední tři dny střed Zlína, protože tam, v pavilonu pitevním, leží v rakvi jeho srdce, leží tělo Tomáše Bati.

Přízemní pavilony nemocných seřazeny podél dvou betonových chodníků, mezi nimiž je veliká volná prostora, vyplněná jen zelení a květinami, stejně jako prostora mezi jednotlivými pavilony, do nichž se vjíždí ambulancemi vozíky přímo s chodníků. Sedmnáct lékařů, kteří si dávají u nemocničních hodin propichovat své lístky jak dělníci v továrně. Stav nemocných 146, jinak víc, těsně kolem dvou set. Je po dovolených. V hlavní budově, kde jsou i operační sály, na-

vštěvujeme nejmladší oddělení Baťovy nemocnice, oddělení stomatologické, zubolékařské.

Jeho šéf je také mladý člověk, 32letý doktor Bartoš.

„Když Baťa hledal někoho pro vedení zubolékařského oddělení, jel jsem se představit sem, do Zlína. Dobrá, zkusíme to s vámi, bylo mi řečeno. Půl roku nebudete mít podíl na zisku, budete dostávat jen plat. Potom nevidíme. Ptal jsem se, kde je oddělení. Zavedeme vás tam, řekli mi. Přišli jsme do místnosti, kde byly holé zdi, holé stropy a rozkopaná podlaha. Zůstal jsem překvapen stát. To si musíte sám všechno zařídit, řekli mi a nechali mě v zamyšlení nad rozkopanou podlahou. To víte, nebyl jsem na takový styl z naší kliniky zvyklý. Ale dal jsem se do toho a jak vidíte, povedlo se mi to. Nejdříve jsem měl jenom jedno křeslo, to nejlepší, které existuje, americký výrobek, montovaný v Berlíně, poháněné elektricky a stlačeným vzduchem, sedněte si do něho, hned vám ukážu, co tady všechno je a jak se s tím pracuje. Stálo padesát tři tisíc. Pacientů začalo přibývat, musil jsem přibrat síly a koupil jsem další dvě křesla, to už jsem ale zajel do Berlína a tam jsem na ceně každého usmlouval šest tisíc. To se panu šéfovi náramně zamlouvalo. A na podzim co nevidět budu přikupovat další dvě, oddělení se rozšíří o dvě místnosti. Máme svou zubotechnickou dílnu s nejmodernějšími přístroji, půjdeme se tam podívat, ale než vstanete z tohoto křesla, musím vám říci, že v něm seděl několikrát pan šéf a že to byl ideální pacient. Jednou bylo třeba vytrhnout mu zub. Ptal se, neškodí-li injekce, umrtvování bolesti že je něco proti přírodě. Když je přirozené, aby něco bolelo, je přece správné, když to bolí. Rekl jsem mu, že asi tak u tří procent lidí může mít injekce škodlivé následky, otok nebo datečnou bolest. Přemýšlí chvíli a potom povídá:

„To já bych mohl patřit do těch tří procent a nemohu si dovolit, abych byl třeba oteklý, když sem za mnou někdo přijede. Vytrhněte mi ho bez injekce.“ Vytáhl jsem mu ho ve dvou vteřinách. „Vidíte,“ řekl mi, „bylo to dřív, než by řekl „vepr“ (ne švec, pozn. pisatele). Když jsme ho prosili, aby nám napsal něco do naší knihy pacientů, napsal tam:

„Zuby se mají tahat s bolestí. Tomáš Baťa.“

Po prohlídce technické laboratoře, kde se pod prudkým plamenem nahřávala zlatá korunka, jdeme do zubního oddělení dětí, které tu mají své stolky, lavice, pohádkové obrázky na zdi a houpačí koně na balkoně, odkud je vidět celou nemocnici.

Hovor s primářem Albertem.

Ředitel nemocnice, primář Albert, mě zavádí do vzorné posluchárny ortopedického oddělení. Ušlechtilá tvář lékaře s prošeďivými vlasy zůstala na pozadí školní tabule, vyrovnané a pronikavé oči zkoumají tvář zpovědníka nad novinářským blokem.

„Nejraději bych zdůraznil lidskou stránku našeho šéfa. Dalo by se to říci jediným slovem: h r d i n a. Ve všem. A jako každý heros měl v sobě cosi dětského, naivní duši. Šel svou fantasií tolik dopředu a ničeho se nebál. Tomáš Baťa byl neobyčejný ctitel přírodních zákonů, na příklad gravitace, myšlenky o ní mu šly stále hlavou. Člověk, který dal všechno na stroje. Ale bránil se tomu, jakmile měl stroj nahrazovat přírodní, živelnou sílu. Když se mu však něco mělo dělat plausibile, na příklad nějaká funkce v lidském těle, převáděl si tuto funkci vždycky na stroj, tady se uplatňovalo jeho strojařské myšlení. Jako geniální člověk a selfmademan měl vrozenou nedůvěru k akademismu. To je zdravý korektiv scholastické výchovy. Ale když se přesvědčil, že cesta na příklad lékařského myšlení je správná a že má výsledky, zvláště však když poznal, že upřímně přiznává své nedostatky, jeho důvěra byla neomezená. V poměru k lékařům byl jeden z mála těch, kteří absolutně pochopili a uznali ducha

preventívneho lekárství. Nemůžeme to dnes ani dost zdůrazňovat. V organizaci medicínské práce mu bylo snadno učinit pochopitelným, že diagnostický lekářský výkon, léčebný výkon a v konečném cíli preventivní výkon lze uskutečnit jen kolektivní prací. Jsme v medicíně na přelomu: vidíme stále zřetelněji, že materie lekářského vědění, t. j. více versa specialisace, jednak technika diagnózy i léčby s použitím speciálních přístrojů a hlavně metod biochemických je tak obsáhlá, že už nemůže být duševním majetkem jednotlivce, že nemůže být jedincem obsáhnuta.“

„Baťa jako pacient dobře rozpoznal tyto nutnosti a ochotně ze sebe vždy učinil předmět kolektivního posuzování a spolupráce lékařů v léčení. Při tom zdůrazňoval v duchu anglosaské mentality touhu pacienta po bezvadné službě ošetrovatelské, již vysoko cenil. Cítil ve výkonu ošetrovatelky jeden z nejmohutnějších prostředků, jimiž lékař vládne k dokonalé službě nemocnému. Měl jsem s ním dlouhé debaty o té věci. Nejednou experimentoval v tom smyslu, že se dal ošetřit od lékaře a druhý den si dal totéž udělat od ošetrovatelky. Když zjistil, že to ošetrovatelka provedla lépe nebo mnohem lépe, říkával: lékař to sice nemusí sám dělat, ale musí nařizovat a když něco musím nařizovat, musím to dokonale umět. Kladl neobyčejný důraz na obor, pro nějž vlastně razil výraz „dentikuru“, pedikuru a když měl náhodou čas, a ošetrovatelky mu udělaly ne tu voňavkovou, ale tu potřebnou manikuru a pedikuru a dr. Bartoš mu ošetřil zuby, přímo si oddechoval rozkoši, vyžíval odpočinek a ošetření plně, jako dítě, ano, nikdo neměl tak rád život, nikdo mu nebyl tak vděčný.“

Na otázku po katastrofě odpovídá primář Albert, který nedávno Baťu operoval:

„Přišel jsem k letadlu asi čtyřicet minut po katastrofě. Bezprostřední dojem velké devastace, smrt nám vysvětlila pitva. Musila nastat ve zlomku vteřiny u obou současně, u šéfa zlomením prvních dvou krčních obratlů a prodloužené míchy. Ale i všechna ostatní zranění byla smrtelná.“

Pověsti rozšířené novinami o tom, že měl jen nepatrnou ranku na rtu, byly nepravdivé. Šéf měl zlomené ruce, zlomené nohy, i srdce měl probodené žebrem.

„Stav nemocnice? Ústav je jako všechny jeho podniky hospodářsky plně zajištěn, nemá závazky. V Baťově Pomocném Fondu má dostatečné rezervy k dalšímu rozvoji. V provozu je nemocnice úplně hospodářsky soběstačná, nepoužila a nepoužije nikdy nějaké subvence nebo podpory z veřejných fondů.“

Po tomto prohlášení, které se bude zdát vyznavačům našich politických stran zajisté perversním, říká primář:

„A teď vás zavedu k Tomáši Baťovi.“

U T O m á š e B a ť i.

V zahradním nádvoří nemocnice přecházejí pacienti. Jdeme s primářem horkým chodníkem až k poslednímu pavilonu, „teoretickému“, jak říká dr. Albert, protože to není jen pitevna. V rohu pozemku, pod zeleným příkrovem rázně stoupajícího terénu stojí pavilon, na přízemních dveřích nápis „Manipulace — sklep“. Zřízení otevřené, vcházíme chodbou, nově uzamčené dveře a za nimi uměle chlazená místnost se dvěma rakvemi.

V jedné, v rohu, pod skleněným víkem leží mohutný pilot Brouček, s tváří prohlédající mezi květinami. O něco dál, uprostřed místnosti také pod skleněným víkem leží Tomáš Baťa, ve smokingu, s černým motýlkem pod žlutou tváří, upravenou s velkým lekářským úsilím pro pohledy pozůstalých. Čelo a vrchní partie hlavy zachovala ještě původní rysy, spodní část je již deformována, tváře se rozbíhají do šířky, místo aby se sbíhaly k bradě. Zavřené oči, zavřené rty, na

prsou sepiaté ruce, tak tu odpočívá po celoživotním spěchu, po stupňovaném tempu, které ho zabilo.

Tvé srdce se zastavilo, Tomáši Baťo, a tím se zastavilo Srdce tvého Zlína, toho města, kterému jsi dal nejenom hmotu a obrysy, ale i ducha. Zlín a celé tvé dílo žilo tebou, tebou dýchalo a rostlo, z tebe vycházelo a v tobě se nacházelo. Ano, zabezpečil jsi své továrny, zbavil jsi své město dluhů, dal jsi pevné základy další práci a prosperitě. Ale nejsou dva stvořitelé. A nebudeš mít nástupce, třeba se jmenoval Baťa a třeba byl z tvé krve. Ano, půjde to, proč by ne, když jsi myslil i na budoucnost, ale budou to jen dobré továrny na boty, nebudou to už nikdy Baťovy závody a to byl daleko širší a hlubší pojem, než fabrika, všude, kam jsem se ve Zlíně podíval, jsem našel stopy toho, stopy, které zavěje čas a budou zapomenuty, i když na tebe nikdy nikdo nezapomene. Už teď — a ještě jsi tu a ani tě ještě nedali do země — se objevují zakříknutí dosud lidé, nad nimiž jsi ty uměl vítězit, ale proti nimž nesmějí být slabí tvoji následovníci. Ve slavnostní náladě pohřbu se chovají ještě opatrně, ale myslí již na své osobní zájmy, které za tvého života nemohly hřadit hradbu tvého díla. Ze široka zdaleka se soustřeďují v dnešní den myšlenkami k této rakvi, v níž ležíš, bezbranný hrdina, tak, jak jsi padl. Vedle pozdravů bolesti, obdivného vzpomínání a úcty se tlačí k tvé rakvi i tví nepřátelé, nejenom obchodní, ale nepřátelé všeho, co je neobvyklé, nadprůměrné, veliké, jedinečné. Závistníci, řemeslníci a řemeslníci zničení tvým rozmachem, konkurenti, noví ctižádostivci, jimž se tvým pádem dostalo nečekaně nového místa na slunci spekulace, a nedozírná spousta těch, kteří umějí v životě jediné dobře: pochybovat o práci, s kterou se jiní perou a kritizovat s výšinou své plané ješitnosti. I nad tvou rakví a nad tvým hrobem budou dnes někteří z nich oficiálně mluvit. Ale to je běh lidských věcí a tys to věděl lépe, než kdokoliv jiný, protože tvůj život byl boj s lidmi na nejšířší frontě, jakou si pro smrtelníka dovedu představit. Když jsem poznal několik lidí, kterým jsi projevil důvěru a v kterých zůstalo kus z tebe, litují, že jsem tě nepotkal dříve, že se to stalo až tady, na neodvolatelném konci tvé dráhy.

Z e z á k u l i s í z l í n s k é k a t a s t r o f y .

Rozbitý třímotorový Junkers vypráví o strašlivém nárazu. Měřicí přístroje částečně zachycují konečnou situaci, ale bylo to jistě ještě horší v poslední vteřině, než stačily zaznamenat: na hodinách je za 4 minuty 6 hodin. Výškoměr ukazuje 340. Rychloměr: 125 km v hodině. Podle toho, co zjistila vyšetřující komise z ministerstva veřejných prací, a podle toho, o čem její zpráva nemluví, je jisto, že pilot ztratil orientaci v mlze — a aniž o něco zavadil — velkou rychlostí naletěl přímo do země. Je známo, že pilot varoval svého šéfa před startem z takových podmínek, ale šéf kategoricky nařídil start. Připomeňme, že je to třetí těžká havarie u Baťů za poslední tři měsíce. Jednu odnesl životem šéf reklamního oddělení, Hustoles, i pilot, který ho naučil létat. Druhá na samém prahu července mohla skončit tragicky, ale na štěstí ji odneslo jen letadlo, třímotorový Fokker. Ze sedmi pasažérů, vesměs leteckých odborníků a techniků, odskákal havarii jen jeden pilot těžkým zraněním ve tváři — utržený nos od kořene. Letadlo, ačkoliv spadlo z nepatrné výšky, úplně zničeno. O třetí katastrofě netřeba psát. To se nedá vysvětlit náhodou. Ze čtrnácti letadel, které měly Baťovy podniky, jsou v dnešní době až na čtyři všechny rozbity nebo vyřaděny. Jedno z nich nepatří Baťovým závodům. Tomáš Baťa se stal obětí svého tempa, jímž vítězil, své tvrdé hlavy, špatných atmosférických podmínek a možná okamžitou indisposicí svého vždy nejvyšší svědomitého pilota Broučka. Ale ti ostatní a všechna ta letadla jsou obětí nebaťovského režimu v zá-

vodním letectví, o němž mluví jen částečně zpráva vyšetřovací komise a který bude teď jistě radikálně po baťovsku přebudován.

Nebaťovský pohřeb.

Město dobrých bot připravilo svému stvořiteli velkorýsý pohřeb, z něhož bylo možno akceptovat jen první část: verhaerenovskou inscenaci v továrním nádvoří, pod komíny, lanovými drahami, dráty elektrického vedení, potom rozloučení sirény s šéfem, když naposled opouštěl tovární bránu, ale dost. Všechno ostatní bylo staromódně, nemožně natahováno: řeči, zastávky, cesta, řeči u radnice, řeči v kostele a potom, po úmorném průvodě na vzdálený hřbitov nové řeči a nové zpěvy a hudba. Také pokud jde o trvání, byl to bohužel rekordní pohřeb: od půl třetí do půl deváté hodiny večerní. Smrt je pro nejbližší dost velká rána, aby musila být ještě nastavována a zvětšována přežilým ceremonielem, vláčením pozůstalých a příbuzných několikahodinovou křížovou cestou, měřící asi 7 kilometrů. Když docházela matka pilota Broučka ke hřbitovu, musili ji už skoro nést. Komu záleží na dodržování těchto nesmyslných a trýznivých formalit? Doufáme, že nikomu. Je to tedy jen neobratná organisace. Čekali jsme tři hodiny u dvou čerstvých otevřených hrobů na lesním hřbitově, kde si Tomáš Baťa přál být pohřben. Když konečně průvod přicházel, dopaloval se jeden starý lesník na to, jak to dlouho trvá a řekl větu, která skvěle vystihuje situaci:

„Je to první věc, kterou dělají bez Bati a už je to vidět.“

A jiní to doplňovali: To když tak viděl Baťa, ten by nadával, ten by se dopaloval nad takovými ceremonielem. Kdepak, on nemiloval tolik řeči a nikde nic.

Světící biskup olomoucký dr. Stavěl by jistě byl dostal pětku, kdyby byli slyšeli rozhlasem v Římě jeho projev nad Baťovým hrobem. Když je člověk biskupem a má nárok na název inteligenta, nesmí se dopustit takové chyby, jako byla jeho nechutná propagace církve a pánaboha římsko-katolického. Když už se při takové choulostivé příležitosti něčeho podobného odvážím, musím to udělat chytře. Nad Baťovým hrobem jeho slova, pronášená naučeně plačtivým tónem známým z církevních pohřbů, působila na valnou část shromáždění nepříjemným dojmem. Panu biskupovi se podařilo něco, co jistě neměl v úmyslu: zkazit velký dojem, který měli smutční hosté nad otevřeným hrobem dvou padlých hrdinů práce.

K životu.

Soumrak padl na dubový a bukový les, pod jehož listím bude tlít tělo Bati a jeho nešťastného pilota Broučka, jehož vzal Baťa s sebou do smrti. Tisíce lidí nastupuje zpáteční cestu setmělou silnicí. Prach se zdvíhá nad zástupy, nad nákladními auty, která sem v počtu dvanácti přivezla věnce a kytice, nad kapelami, sokolskými oddíly a delegacemi hasičů a jiného věrného Baťova opuštěného národa.

Jdu lesem a potom polní cestou ke Kudlovicům, odtud přes Paseky oklikou ke Zlínu. Do dálky hučí les ozvěnou tisícíhlasého života, který se valí od šefova hrobu dolů do města, do domovů, k vlakům, autobusům. Je už tma. Pod stromy u pusté lesní cesty svítí svatojánské mušky. Je tu smutno. Asi po půlhodinové chůzi se v údolí zjevují světla, světla Zlína. Ale teprve o kus dál ze zátočiny vyvstává jeviště továrních traktů, vysokých, mocných, zářících do nadcházející noci. Jeden vedle druhého tyčí se paláce ze železobetonu, oceli a skla, zítřka, už za několik hodin se v nich rozjede práce starým tempem, kterému zdejší lidé naučil Baťa.

Jaká pýcha, když se tak odtud Baťa díval na své dílo. A jak dobře, že do poslední vteřiny svého života — zdá se tak podle pitvy — nevěděl, že už nikdy, nikdy toto své dílo nevidí.

Kolem rozestavených konstrukcí nových traktů, kolem Baťovy cihelny k Baťovým obchodním palácům, vyjedným do posledního sousta všemi těmi desetitisíci čtvrtéčních hostů Zlína. Nad sebou, jako vidina velkoměsta budoucnosti, stojí paláce chlapeckých a dívčích internátů. V průčelí každého z nich přes sto oken, nejsou to okna, sklo vytváří jedinou stěnu, opírající se zářivě do tmy. Každý pokoj má svou skleněnou stěnu a v každém se děje totéž: chlapci, mladí Baťovi muži, kteří doprovodili svého pana šefa v uniformách se světle modrými kabáty a bílými kalhotami i bílými střevíci, se svlékají a skotačí po návratu z pohřbu.

Hučí to mladým životem do noci, na kterou budou vzpomínat, až budou muži. Nad lesem, kde zůstal jejich šéf pod betonovou deskou, se blýská od daleké bouře.

sport a hry

A. J. Urban:

Football — casus belli

Kopaná v Anglii a jinde.

Základní snad chybou footballu je, že se rozšířil mimo Anglii, ačkoliv je to hra ryze anglická a vyrostlá z duše tohoto národa. Individualistické založení Angličanů nedovedlo zbudovat tělocvičné soustavy, založené na užití velkých mas. Angličané nemohou býti ani Sokoly ani turnéry. Přiči se jim tělocvičné soustavy, v nichž je jedinec jen nepatrným kolečkem ve veliké mašinerii. Stvořili sice také hry a závody, v nichž se neuplatňuje jen jednotlivec, nýbrž několik jednotlivců, ale ať už je to football nebo veslařství, ať činí počet těchto jedinců, sdružených v team, jedenáct nebo čtyři nebo jiný počet, má anglický sport i v tomto případě svůj hlavní a význačný rys v závodivosti. V boji jedince s jedincem o vítězství, v boji teamu, vedeného kapitánem, s jiným teamem o tutěž metu. Nejde jen o cvičení těla, nejde o podívanou, jde o vítězství.

Ale nejde jen a jen o vítězství. Jde také o ukázněnost. Anglický sport prospěl svému národu nejen tím, že jej učil bojovat a zápasit, ale také tím, že jej učil ovládat se. Jestliže se v angličtině říká: „He is a sport“, znamená to, že jde o správného chlapička, který jde rovnou cestou. Sport znamená pro Angličany na jedné straně výchovu k individualismu, na druhé straně výchovu k ovládnutí se a k dobývání úspěchu čestnými metodami, přesně vyměřenými a přesně dodržovanými. To znamená, že výkon soupeře není podceňován a není zlehčován, že se sice tleská vítězi, ale zároveň se cítí poražený soupeř, který bojoval správně a čestně.

Football je v Anglii stále ještě hra nejpobulárnější a dávno předtím, než na evropské pevnině se začly tvořit první footballové kroužky, měla už Anglie za sebou tradici zápasů o mistrovský titul, a ročně přicházely na její hřiště miliony lidí. Tato tradice zůstala do dnes. Každý velký klub má desítky tisíců přívrženců. Nečetli jsme však, že by se někde na anglickém hřišti odehrály nějaké divoké scény nebo že by hráči nějakého klubu byli kamenováni. Nečetli jsme o shnilých vejcích a o vojsku s nabitými puškami, chránícími soudce.

Viděl jsem dost značný počet velkých sportovních utkání v anglosaských zemích. Ve footballu asociacním, v rugby, v cricketu. V mnoha případech bylo sice znát, že ten či onen klub se těší větší přízni diváků, že sympatie obecnstva náleží spíše domácímu mužstvu než mužstvu hostujícímu, ale ve všech případech bylo pro sympatie obecnstva rozhodující jen jedno: způsob hry.

Je celkem lhostejné, z jakých důvodů se sport rozšířil mimo Anglii. Fakt je, že na příklad v Evropě prorazil na celé čáře, na mnoha místech i na úkor vlastních tělocvičných soustav. Bohužel, s anglickým sportem nerozšířil se zároveň anglický sportovní duch. Evropský kontinent přijal od Angličanů ducha závodivosti a touhy po vítězství, ale nepřijal zároveň snahu po čestnosti v užívání prostředků, vedoucích k vítězství. Můžeme klidně říci, že žádná evropská země nepřevzala toho ducha plně, ačkoliv někde jej můžeme pozorovat ve značné míře, jinde v menší a ještě jinde vůbec ne. Pokud jde o druhy her, tedy nejméně se tento duch projevil v těch, v nichž našly jako v podívané zálibu masy. Především ve footballu.

Co všechno je football.

Football není na evropské pevnině hrou. Je to devadesát minut zápolení nikoliv o vítězství lepšího celku, nýbrž o vítězství celku, jemuž se ze zvláštních důvodů přeje. Tyto důvody v podstatě jsou: a) klubový patriotismus, b) lokální patriotismus, c) patriotismus vůbec.

Football v mnoha evropských zemích, mezi nimi také u nás, není hra. Je to fanouškovství. Jinými slovy: lidé se chodí dívat na kopanou ne proto, aby pozorovali zápas dvou mužstev a těšili se z vítězství lepšího, ale aby viděli stůj co stůj vítězství mužstva, jemuž přejí. Z toho nutně následuje, že obecenstvo nemůže být objektivní, že se postupně naučí nejdříve mlčet při lepším výkonu protivního teamu, pak protestovat, když se nechce dát porazit, a konečně, že je ochotno jej pobít, jak se ukázalo v Turině.

Proč vzniklo fanouškovství? Protože je v nás daleko větší porce vlastenectví než v Angličanech. Člověk na evropském kontinentě pocituje mnohem více nutnost náležet k nějakému celku, ať už většímu nebo menšímu, než obyvatelé britských ostrovů. Angličan je sice hrdý na svůj národ a na svou vlast, ale nemá celkem zášti k jinému národu. To je způsobeno nejen skvělou izolací britských ostrovů, ale také a ne v poslední řadě tím, že Angličan se příliš cítí povznesen nad ostatní národy, aby si připustil myšlenku, že nějaký národ je hoděn jeho zášti. Můžeme si o domýšlivosti Angličanů myslit, co chceme, ale v mezinárodních sportovních utkáních přispívá tato domýšlivost nesporně k hladkému průběhu matche. Tento základní nedostatek patriotizmu ve smyslu evropského šovinizmu se obráží i v nedostatku patriotizmu regionálních. Pocit soudržnosti anglického jedinice k celku je mnohem menší než u nás a následkem toho také mnohem chladnější a střízlivější. Daleko silnější pocit klubové soudržnosti, ale ani v tomto případě netvoří anglický klub společnost fanatických vyznavačů jedné barvy, nýbrž kooperaci vyhraněných jedinců, jež svedl dohromady zájem o jednu barvu. V Anglii je klubismus klubismem, u nás je náboženstvím.

Football nositelem slávy národa.

Není náhoda, že ke skandálu ve středoevropském poháru došlo právě mezi mužstvy Československa a Itálie. V obou těchto státech přestal být football, pokud jde o mezinárodní utkání, už dávno hrou a stal se měřítkem národní síly a zdatnosti. Na jedné straně národ, nedávno vzkrísžený k samostatnosti, hoří pochopitelnou touhou, aby své jméno v cizině co nejvíce proslavil. Víme všichni dobře, do jakých pítomostí jdou titulky pražských bulvárních listů, těšící se z každého úspěchu, ať už domnělého nebo skutečného, jehož dobudeme za hranicemi. Národní úspěch je, když se Jannings narodil v Čechách, ačkoliv neumí slova česky, a fakt, že při katastrofě francouzské lodi zahynul také jeden náš příslušník, dává podnět k nadšení. Podle části pražského tisku je jisté, že všichni významní lidé buď Čechoslováky jsou nebo aspoň

jejich předkové byli nebo v nejhorsím případě aspoň o Československu čtli.

Na druhé straně italské mužstvo. Příslušníci národa, deroucího se ze všech sil na vůdčí místo Evropy a přesvědčovaného fašistickým režimem, že je nejlepší, nejdokonalejší, že je povolán, aby vítězil a vládl. Národa, štvaného do nepřičetnosti propagandou a jistého si tím, že je nástupcem vševládného Říma.

Praha a Turin.

Pražské footballové obecenstvo má pověst objektivního obecenstva. Cizí mužstva, jež zde hostovala, velmi často si pochvalovala, jak jsou naši diváci spravedliví, jak jim tleskají za jejich výkony. Pražské obecenstvo je však stejné jako všude tam, kde se neujal duch sportu. Přesto je faktem, že cizí mužstva zpravidla sklízí potlesk, často větší než mužstva naše. Vysvětlení tohoto zdánlivého rozporu je jednoduché. Jak známo, jsou v Praze dva velké tábory: Slavie a Sparty. Proto se stávalo, že cizí team, hrající se Spartou, byl povzbuzován příznivci Slavie a naopak, fanoušci Sparty měli vždy škodolibou radost, když Slavie prohrávala s nějakým cizím mužstvem.

Se zápasy ve středoevropském poháru je to jiné. V tomto případě buben reklamy a hlas bulvárního listu přesvědčil obecenstvo obou táborů, že jde o národní úspěch. Proto se stávalo, že zatím co třeba při přátelském utkání, dejme tomu, Sparty s Rapidem, povzbuzovalo nespárťanské obecenstvo Vídeňáky, jestliže dobře hráli, drželo unisono palec Spartě, když hrála s týměm Rapidem o středoevropský pohár. Neboť tady šlo o primát v soupeřství mezi národy, šlo o prestiž československé kopané.

Tak došlo k prvnímu zápasu italského mužstva Juventus v Praze. Co předcházelo? A. C. Sparta byla hned v prvním kole tohoto poháru vyřazena italským klubem Bologna. Tím se stala Slavia rázem jedinou československou nadějí v zápolení o pohár, což bulvární listy neopomněly náležitě zdůraznit. Všichni návštěvníci pražského zápasu Slavie s Juventem šli na hřiště s pevným úmyslem vidět Slavii vyhrát. A co se stalo? Do Prahy přijelo mužstvo, prosycené psychosou, že Italové jsou povoláni, aby vítězili a nesli Evropou vítěznou trikoloru. Jedenáct lidí, zfanatisovaných fašistickou propagandou, narazilo najednou na soupeře, jenž byl lepší. Kdyby šlo o Angličany, tedy by docela loyálně přiznali, že soupeř si zaslouží vyhrát. Ale pánové Cesarini, Calligaris a ostatní převzali ze sportu právě jen snahu o vítězství, nic jiného. Vyprovokovali s hráči Slavie srážky a jeden z jejich hráčů napadl soudce. A teď se stalo něco, co se stát nemělo: část diváků vpadla do hřiště a některým Italům natloukla.

Položme si otázku: proč se diváci vzbourili? Je v nich takový cit pro spravedlnost, je v nich taková nenávisť k lidem, kteří porušili sportovní pravidla? Mohlo by se říci, že uličnictví zasluhuje odplaty. Jenže pražské footballové obecenstvo neuvídělo toho dne, 6. července, na pražském hřišti první surovost. Vidělo už zlámané nohy, vidělo potyčky hráčů s míčem i bez míče, vidělo ještě jiné věci. Proč tedy najednou takové rozčilení? Divák, jemuž by šlo o sport, musil by si po takové scéně prostě odplivnout a odešel by. Ale divák, zpracovaný tiskem, vidí naprosto v nesportovním chování se italského hráče něco víc než pouhý nedostatek sportovního ducha. Vidí v něm hned urážku národa, plody fašismu, jež instinktivně nenávidí, vidí v něm útok proti Slovanstvu.

Táž historie, ovšem v mnohem větším měřítku, odehrává se v Turinu. Je o to horší, že je inscenována a že se opakuje v prostředí, kde nacionální fanatismus je vystupňován do nepřičetnosti. Nádherným italským atletům se odvážili v Praze nařezat nejen goaly, ale i rukama; odvážili se toho dokonce

príslušníci národa menšieho než je italský, národa, ktorý nemá tak veľkou armádu. Príslušníci národa slovanského a vyslovene protifašistického. To je jisté dostatečný dôvod k onomu šílenému básneniu, jež uvítalo *Slavii* v Turině. Nevidel jsem sice to utkání, ale slyšel jsem je v radiu; mám z toho pevně přesvědčení, že tak nějak asi musily vypadat římské arény, když házeli před lvy první křesťany. To nebyl křik, to nebyl ani řev; to byl chór nějakých 20.000 bláznů, štvoucích do vraždy. Kde zůstal sport? Kdo se z těch 20.000 lidí zajímal o to, jak putuje míč, jak se kombinuje, jak kdo ovládá techniku? Tady už nešlo o hru, šlo jen o výhru italského mužstva. O výhru stůj co stůj. I třeba za cenu vraždy.

A teď si připočteme, co z této aféry všechno vzniklo: dokonce vážné napětí mezi československou a italskou veřejností. Je to snad groteskní, ale už bychom se tomu ani nedivili, kdyby jednou vypukla k vůli kopané válka. Jen si představte, co by se všechno ještě stalo, kdybychom měli společné hranice s Itálií a kdyby byla v Itálii česká menšina nebo u nás italská. A proč to všechno? Snad proto, že my nemáme nic lepšího na práci než nenávidět Italy, kteří nám celkem nijak neubližují nebo že Italové mají důvod nám nadávat pro to, že jejich lázně na Adrii jsou z nás živý?

To všechno je jen proto, že hráči footballu jsou sice snad dobrými výkonnými footballisty, ale naprosto žádnými sportovci, a že footballové obecnstvo jak u nás, tak v Itálii a konečně i v mnoha jiných zemích ztratilo už dávno vůbec jakýkoli smysl pro anglické zásady hry. Co teď s tím dělat? Kopanou v té zvlčilé formě, jak ji dnes vidíme na profesionálních hřištích, nelze bohužel odstranit. Spíše se podobá pravdě, že bude stále zvlčilejší. Nezbyvá tedy, než abychom se aspoň snažili paralyzovat účinky jí vyvolaných vášní mimo hřiště. Není přece potřeba, aby se ke všemu tomu napětí, jež vládne evropským lidstvem, přidávalo ještě napětí, vyvolané jednou filmem, po druhé footballem. Nejsprávnější by bylo odstranit všechny mezinárodní footballové soutěže a připustit je jen před neutrálním forem. Ostatně: jakou sportovní cenu má utkání, v němž zápasí 11 hráčů cizího národa proti fanatismu 20.000 neb 30.000 diváků? Má nějaký sportovní význam utkání v Itálii, kde *Sparta* prohraje v Bologni 0:5, aby v Praze vyhrála za týden nad týmž soupeřem 3:0? *Slavie* porazila v Praze *Juventus* 4:0. V Turině, kdyby se byl zápas dohrál, byla by asi týmž scorem podlehla. Kde je tedy měřítko, jež by ukázalo pravý poměr sil? Fakt, že v domácím prostředí vítězí jedno mužstvo nad druhým rozdílem třídy a že v cizím prostředí stejným rozdílem podléhá, ukazuje jasně, že se nehraje proti soupeři, ale proti divákům. Pravý poměr sil mezi *Spartou* a *Bologni* a mezi *Slavii* a *Juventusem* mohla by ukázat jen utkání, hraná před nestrannými diváky. Stojí tedy za uváženou, zda se vyplatí pěstovat takové pochybné mezinárodní sportovní styky, jež nemají sportovní hodnoty a při tom vedou k mezinárodním zápletkám. A jestliže není možno a není potřeba je zastavit vůbec, tedy jistě je nutno jedno: zastavit všechny mezinárodní soutěže, při nichž nejde už vůbec o sport, nýbrž o šovinismus.

dopisy

Ministerské paláce a senát

Vážený pane,

senátoři si vyšli na exkursi do komfortních sálů a salonů nových ministerstev železnic, obchodu a do výzkumného ústavu zemědělského. Co vše tam spatřili, ani dobře nevíme — zprávy novinářů vládních stran mluví o okázalé nádheře, která uráží a o procovství, které ponižuje a dráždí. Je-li to

všechno tak — zůstalo mezi reprezentačními sály, halami, pokojíky, mramorovými schodišti, chodbami, konferenčními a přijímacími salony — vůbec ještě nějaké místo pro nějaké úřadovny?

Neříkejme, že nic nevíme. — Víme. Víme, že stavba paláce ministerstva železnic stála 80 milionů, ale tu se říká, přímo po lopatě, že je to cifra důvěry nehodná, tudíž že je vyšší. Avšak i těchto 80 milionů je obnos právě sto procentně v yšší, nežli jaký byl stanoven původním rozpočtem! Páni senátoři se pokřižovali, měli kuráž zaprotestovat, v novinách se to seřezalo — a hotovo — jde se dál k dennímu pořádku. Ještě tak na schůzích se toho vzpomene, až uplyne čas dovolených a čas zápasů o středoevropský pohár. Ale paláce stojí a budou stát a cizinci nás možná pochválí, že jsme příčinniví a bohatý národ.

Ti všichni tedy, kdož kdy mluvili o ne hospodárnosti ve státní správě, budou mít o těžký argument více. Nevíme, zda právě nyní je vhodná doba k tomu, aby se vyráběly takové argumenty. Máme u nás dost hlupáků, ale také těch, kdož se dobře vycvičili v demagogii. Je víc než jisté, že ministerské paláce budou na talíři v jihočeských hospodách i možná v dělnických čtvrtích, kam všude je zanesou agitátoři Gajdovi i Šmeralovi. Znajíce náš lid i ty, kteří k němu přicházejí, můžeme přísahat, že v císařských komnatách našich ministerstev ztratí se dost hlasů vládních stran, které kdoví kdy, jak a kým budou nalezeny.

Avšak, ptejme se raději, jak to bylo možné a kdo k tomu všemu dal souhlas, nebo byl zde vůbec něčí souhlas? Dovedete si představit, že by vám krejčí oblek, který jste si objednal za 1000 Kč, přinesl za dva tisíce? Patrně byste krejčího vyhodil, neučinil-li byste na něho přímo trestní oznámení! Ovšem stát nejsme my, ani krejčí, to chápeme. Podnikatel, který dodává státu, může si dovolit víc, a úředník státu, který složí státu a hospodáří s jeho jménem, může házet miliony jako třeshňovými peckami.

Tu je zřejmé, po kolikáté už — že parlamentní režie nějak selhala. Zapomnělo se i po četných předchozích zkušenostech, že jsou nezbytná preventivní opatření a předběžná kontrola vládních orgánů. Stát pro boha není řeznický krám, v němž se může přihodit, když se maso seká, že se řezník zmýlí a dá masa za korunu víc. Ti, kteří porážejí státní pokladnu, dávají „na víc“ „jen“ za padesát milionů! Veškeré pozdní lamentace, i když jsou upřímné — jsou pro kočku, pokud nemáme zákon, který by uložil odstupujícímu ministru, aby si palác vzal s sebou do svého kufru se vším příslušenstvím. Veškerá kritika měla by se téměř s díky odmltnout — s křížkem se nechodí, až je funus odbyty.

Naše zřízení je bohužel takové, že vinník nemůže být přistižen. A i kdyby — račte si ukázat prstem — dokážete-li víc, přijměte předem blahopřání.

S pozdravem

Praha, 12. července.

F. Klátil.

Mladí na Slovensku

Vážená redakce!

V předminulém čísle „Prítomnosti“ začíná p. prof. Loubal svou poznámku větou: „Sjezd mladých na Slovensku překvapil i nepřekvapil“. Myslím, že to není správné. Překvapil-li vůbec v něčem, tedy jenom v tom, že mladí na Slovensku konečně přestávají být beztvárnou hmotou ideově odvislou od starých šarfmachrů a že byli schopni uspořádati alespoň tento jakož tak organizovaný projev, organizovaný výlučně mladými. Rozhodně nepřekvapily však způsoby, jimiž sjezdové jednání bylo ovládáno, a také nemohl nikoho, kdo pracoval delší dobu na Slovensku, překvapiti výsledek.

O co v podstatě jde? „Starí páni“ (roz. p. dr. Štefánek, Ivanka, Hodža atd.) nařikají, že sice si je mladí na sjezd po-

zvali, ale že je nenechali ani zaujmouti stanovisko k jednotlivým stížnostem na sjezdu předneseným. Proč ten nářek, pane dre Štefánku, p. dre Hodžo? — Neučili jste sami této „technice“ politického a kulturního boje mladého dra Ruhmana a značnou část slovenské mladé inteligence, jím ve Vaší straně vedenou? Nepovažovali jste po celých deset let u svých důvěrníků a tajemníků tento způsob boje za nejúspěšnější způsob diskuse s mladou generací slovenskou, která nechtěla slepě sloužit Vám a Vaším politickým ambicím a chtěla světu říci také něco svého? — Proč se tedy divíte, když si tato větší část slovenské generace vyřizuje své účty s Vámi Vaší vlastní metodou?

Pokud se výsledku sjezdu týče, je označován za výsledek autonomistického, neujasněného a protičeského štvání. Mládež ve své podstatě byla vždy optimistická a měla vždy otevřené srdce. Tedy ani mládež slovenská nebyla jiná a jistě její poměr k Čechům nebyl od prvních počátků negativní. Snažme se tedy najít jed, který umožnil některým nesvědomitým štváčům na Slovensku otrávit tento poměr slovenské mladé generace k Čechům, resp. její autonomisticky založené části k slovenským stoupencům československé vzájemnosti.

Česká i slovenská veřejnost dopouští se téže chyby. Zatím co autonomistické Slovensko vidí na práci českých lidí a t. zv. slovenských centralistů jen chyby, česká veřejnost, posuzující poměr Slováků a Čechů, ráda vidí příčiny a vinu tohoto často přečeňovaného rozkolu jen na straně Slováků.

Slováci, jak již prohlásil ministr dr. Dérer, nikdy by neměli zapomínat, že mnoho věcí na Slovensku, mnoho krásných staveb, podniků a institucí (viz lidové peněžnictví, družstevnictví, meliorace, lázeňské podnikání, školy a pod.) by nebylo, kdyby nebylo autonomisty nenáviděného „československého centralismu“. Zejména mladá slovenská generace měla by si těchto zjevů všimnout, práci starých politiků a národohospodářů věcně a přísně posuzovat, ale v první řadě také se této práci zúčastnit a usilovat sama o její zlepšení. Kritika, která není činorodá, je kverulanstvím, které nic nevykoná a jen v práci překáží. A takovým kverulantstvím je i Teplický sjezd.

Naproti tomu česká veřejnost měla by si více cenit práce t. zv. slovenských centralistů, t. j. Slováků-stoupenců československé jednoty, resp. vzájemnosti.

Ještě bych se podrobněji zmínil o našich slovenských přátelích o t. zv. slovenských centralistech. Nazývám je přáteli ne snad proto, abych dal tím najevo napjatý poměr mezi českými lidmi a mezi t. zv. autonomisty, ale prostě proto, že víže nás k sobě dlouholetá, úmorná spolupráce, která mezi nimi a námi Čechy ze Slovenska vytvořila ono radostné a přátelské ovzduší. Mezi slovenské centralisty se počítá také mladá generace hodžovská a pana prof. L. překvapuje, že v T. Sv. M. strhli autonomisté i představitele této generace Ursiniho.

P. dre Štefánku, p. dre Hodžo, zapomněli jste snad na kampaň „pre slovenskú techniku“ z r. 1929/30, kterou prováděli za vedení p. dra Ruhmana ml. a pod protektorátem p. Ursiniho Vaši lidé na Slovensku společně s luďáky? — Zapomněli jste již na to, že tuto kampaň jste vedli proti dru Dérerovi a tak demagogickým způsobem, že se i komunistickým intelektuálům slovenským stala podezřelou? Myslíte, že Vaše posice poškodila obrana, kterou vedli sociální demokrati slovenští za pomoci rozumných čl. nár. socialistů a některých opravdu rozvážných Slováků z jiných stran proti této Vaší kampani i proti dřívějším Vaším kampaním této podobným?

Ne, tolik síly jsme neměli. Vás a Vaše postavení poškodilo chytráctví, se kterým jste tyto kampaně prováděli po boku luďáků i proti mičurovcům a se kterým jste stanovisko veřejně proklamované na stech a stech projevech pořádaných ve všech zapadlých dědinách Slovenska za měsíc na to v parlamentě opustili, nechavše při tom luďáky s jejich interpelací na holičkách. Naivní luďáky konec konců jste neoklamali, protože jste se museli ke své proradnosti přiznat. Ostatní své spolupracovníky však jste těžce poškodili a zničili jste tak poslední zbytky vzájemné důvěry.

Má-li mít teplický sjezd význam i pro slovenské centralisty, bude jej mít jenom tehdy, zanechají-li pro příště všech podobných kozačin a budou-li prováděti na Slovensku politiku skutečně slovenskou a rozumnou, umožní-li i ostatním mladým Slovákům diskusi o své práci a příp. účast na výstavbě nového, radostnějšího a silnějšího Slovenska. Teplíci autonomisté nás „centralisty“ vymezili a vymezili nás dobře. Vyvodme z toho důsledky, vyhrňme si rukávy a do toho. Práce na Slovensku je ještě mnoho. Pracovat musí nejen Slováci a Češi na Slovensku, ale i ti Češi, kteří Slovensko znají, mají je rádi, kteří mu věnovali celou řadu let práce a kteří dnes již s odstupem mohou posuzovati vývoj poměrů slovenských z Moravy a z Čech.

Jar. Zima.

nové knihy

H. H. Richardson: *Ultima Thule* (Osudy Richarda Mahonyho). Přeložil Jar. Skalický, vydalo Aventinum, nakladatelství dr. Ot. Štorcha-Mariena v Praze, jako 26. svazek své knihovny Standard Library. V aventinské knihovně Standard Library vycházejí díla psaná nejen spisovateli Anglie a Ameriky, ale také díla psaná autory anglických kolonií, Jižní Afriky a Austrálie. Román se odehrává v Austrálii, v onom světadílu, jehož obyvatelé jsou většinou potomky bývalých trestanců sem deportovaných nebo zase tvrdými a tupými dobrodruhy. V tomto prostředí působí lékař Richard Mahony, rodem Ir. Drsné prostředí, nesnesitelné podnebí a hrubí obyvatelé působí na nervové i tělesně slabého lékaře vlivem zhoubným. V knize najdeme pak celou řadu typů australských lidí, obrazů krajin a měst, charakteristik australského života a pod.

Z AŘÍDÍME VÁŠ BYT AŽ NA KLÍČ

Nebudete mít starostí o stavební a instal. úpravy, malby, záclony, osvětlovadla, nábytek, neboť provádíme úpravy bytů podle návrhů řed. Jana Vaňka a j. výtvarníků do posledního detailu.

S. B. S. SPOLEČNOST

BRNO, Dominik. nám. 2.
PRAHA, S. V. U. Mánes.

**Velký
výběr**

plnicích per

(Parker, Wagner, Waterman, Astoria, Mont Blanc atd.),

crayonů, zápisníků, soenecken a pod. psacích souprav a podložek; aktovek a jiných nepostradatelných pomůcek kanc. i technických má na skladě:

K. Wagner. Brno-Česká 16.

nové knihy

Bedřich Hlaváč:

František Josef a český národ*)

Nelze říci, že před nastolením vlády Františka Josefa, vlastně do revoluce roku 1848, byl nějaký poměr mezi českým národem a dynastií habsburskou. Nemohl být jiný než poměr poddaného k pánu. Oficiální projevy byly obyčejně nakázány a musely být tudíž loyální. Proto nalézáme ve spisech předních básníků a spisovatelů doby předbřeznové básně a články o nejmilostivějším pánu a císaři, jak o Františkovi, tak i o Ferdinandovi, a stejně nikdo netroufal si myslet o nějakém státoprávním poměru Čechů k Rakousku. Byli jsme „Rakušané“ jako všichni ostatní, a sympatie k těm, kteří bojovali proti oficiálnímu Rakousku, mohly být jen tajné. A zůstaly. Císař pán a vrchnost vládly a žandár už byl mocným pánem. Teprve když nadešli dnové revoluce, troufali si i naši lidé ozvat se, ale první požadavky byly jako všude daleko víc rázu politického než národnostního nebo dokonce státoprávního. Žádali jsme především to, co chtěli všichni ostatní: politické svobody a práva, a proto jsme mohli postupovat společně s našimi Němci, kteří nic proti tomu nenamítali, že jsme současně s politickými žádali také základní práva jazyková. Němci ostatně stáli s námi hlavně proto, poněvadž v revoluci platí hlavně masy, a nás bylo víc. Z téhož důvodu se k nám připojili i někteří šlechtici, jimž šlo hlavně o to, aby nebyla aristokracie co taková přezírána. Nebylo jich ostatně mnoho, poněvadž jen nepatrný počet šlechticů uměl česky, a vedle toho pro většinu aristokracie byla revoluce přec jen revolucí. Jim nešlo o politické svobody, poněvadž se báli, že by se tyto svobody mohly na konec obrátiti proti nim a proti jejich výsadám. Proto nebylo ani náhodou, že ti šlechtici, kteří se hnutí účastnili od prvopočátku, akcentovali moment národnostní a jazykový. Většina chtěla pokud možno dlouho zachovat svá práva stavovská, a stáli i proti modernějším názorům hraběte Stadionu. Teprve když věci přešly do rukou Windischgraetze a Schwarzenberga, uklidnili se i tito šlechtici, a po potlačení revoluce, po rozehnutí kroměřížského parlamentu a odvolání Schwarzenbergovy konstituce byla účast aristokracie na českém hnutí pranepatrná, v dobách absolutismu a reakce vůbec žádná.

Když pak česká buržoasie formulovala české požadavky za vedení Riegrova, a v nich scházely požadavky sociální, hlavně zrušení šlechty, anebo alespoň zrušení výsad aristokratických, přiblížili se někteří z nich politickému hnutí pražskému.

Nový císař František Josef byl Čechy přijat tak, jak přijat být musil: „s jásotem a nadšením“. Nikdo o něm ničeho nevěděl a zejména nikdo neznal jeho úmysly. Po odvolání dané ústavy a po návratu k vojenskému absolutismu nastalo v Čechách sice vystřízlivění a zklamání, ale hrot odporu a nenávisti obracel se více proti Schwarzenbergovi a jeho nástupcům než proti císaři. Mimo to čeští vůdcové dobře viděli, že se v Čechách politicky nedá pracovat s úspěchem, dokud český lid nebude politicky organizován a poučen. Karel Havlíček, neodolatelný a nedocenený učitel poli-

tický, psal a agitoval, a ostatní předáci rádi (i nerádi) pracovali v jeho intencích.

Na nějakém utváření poměru k dynastii, k císaři nepracoval vlastně nikdo, a poměru takového skutečně nebylo, nepočítáme-li oficiální poměr, který byl prostě mechanický a formální. Ve Vídni nebylo nikoho, kdo by byl takové potřebě rozuměl a po ní toužil. A stejně jako měli ve Vídni jiné starosti, bylo takových starostí doma u nás víc než dost. Ve Vídni organizovali stát bez nás, u nás organizován politicky národ bez Vídne a dynastie. Rakousko bylo při tom bráno jako samozřejmý rámec, ale nikdo si jím vlastně u nás nelámal hlavu. Šlo především o nejprimitivnější politické svobody — dokud se ve Vídni markýrovala ústavnost — a o boj za ně, když Schwarzenbergova ústavnost byla odvolána. Tenkrát nemohl nikdo pomýšlet na vyvolání otázky českorakouské nebo dokonce českokrálovské. Ostatně bylo vidět z Palackého listu do Frankfurtu, jak by přibližně otázka ta byla vyřizována.

Ale přes to vše dá se z různých skutků a projevů zjistiti, že vzrůstající se hnutí českonárodní mělo prvky protirakouské i protihabsburské. Ale to byly více příznaky taktické, obrácené hlavně proti velkoněmectví, jehož konec ve Vídni stále nechtěli vidět a připouštět i když současně po roce 1848 počali s tvorbou jednotného Rakouska. Celá suma neschopnosti politické, jak se v dějinách Rakouska po roce 1848 jeví, zabraňovala zdravému politickému vývoji monarchie a byla to jistě v první řadě neznalost, nezkušenost a nadutost Františka Josefa, která se držela posic neudržitelných s úporností, jež na konec musela končiti katastrofami. Císař držel zcela nemožnou posici italskou a věřil, co mu namlouvali, že se zrevoltovaná severní Itálie dá a může vtěsnat do politické konstrukce, která měla být velkoněmecká, chtíc podržeti primát i mezi německými knížaty a to primát rakouský. Císař věřil a doufal podle toho, co mu jeho stejně nadutí ministři a generálové namlouvali, že do toho rakouskovšeneckého rámce dá se vtěsnati i zrevoltované Maďarsko. Efekt byl na všech stranách stejný. Docházelo k válkám a k porážkám; nejdříve Solferino, kde ztraceno Lombardsko, o několik let později k Hradci Králové, kde ztraceno Benátsko a primát v Německu, a hned po tom ke kapitulaci před Maďary rakousko-uherským vyrovnáním. Za takových okolností měl být jaksi jako vedlejší práce vyřešen problém čistě rakouský, mělo být zřízeno životaschopné Rakousko! Ve Vídni tenkrát, bezprostředně po revolucích a válkách v Itálii a Maďarsku, nepochopili význam národních, politických a kulturních snah jednotlivých národů a ani porážky vojenské nedovedly je poučit.

V Čechách šlo tedy v prvé řadě o zajištění politických svobod, především o svobodu tiskovou. Jakmile přestalo násilí reakcionářské censury, začal Karel Havlíček poučovat a bojovat. Havlíček ve svém politickém realismu volal po rovnoprávnosti a kulturní a politické svobodě především v Rakousku. Ale záhy ztratil důvěru v možnost pokrokového Rakouska, a v jeho člancích a v jeho satirách nalézáme mnoho a mnoho příznaků odporu proti Rakousku. Havlíček dobře viděl, že od vojensky silného Rakouska nedá se čekat ani nejmenších práv, nejmenšího pokroku. Kdykoliv se Radeckému dařilo na revolučním území italském o něco lépe, vždy byl absolutismus ve Vídni utužován. Císař byl úplně v moci Schwarzenbergově a Windischgraetzově, kteří oba byli naprostí absolutisté, přes všechny zásadně sporné své názory. V snaze po bezohledném absolutismu se scházeli.

*) Z knihy František Josef I. život - povaha - doba, která vychází v sešitech v nakladatelství Fr. Borový, Praha.

Knihy ing. Bertý Ženatého

Země pruhů a hvězd

II. vydání. 1296 stran velkého kvartového formátu. Celé dílo I.-II. díl. Brož. Kč 180,-, v pův. vazbě Kč 230,-. — „...Říkává se, že každá věc má nějakou svou dobrou stránku. Bertý Ženatého kniha (vlastně dvě) Země pruhů a hvězd jich má dobrých 1296. To je tedy nějaké počtení. Ženatý sebral tu hlavně své články z Ameriky, které v Lidových novinách čteme rádi již několik let, a ledacos sem přidal, hlavně obrázky, rovněž nadmíru poučné a malebné a jsou z toho tedy dva statné svazky pro zábavu a poučení všech.“

Josef Čapek v Lid. novinách.

Když se valí revoluce

452 stran. S obrázky autorovými. Brož. Kč 40,-, v pův. vazbě Kč 55,-. — V šedesáti osmi kapitolách rozvíjí se zde před námi až do tragičnosti pitoreskní film života zajateckých táborů, dolů, továren, ruské administrativy a mužických usedlostí, rozsetých po celé nesmírné Rusi. - Film viděný očima Evropana, který se svojí rafinovanou civilisací přichází do prostředí lidského primitivismu, kde přítomnost a způsob života zajatců, předběhnuvších o celá desetiletí vývoj ruského mužika, obnažily frapantně duševní bídu a sociální zaostalost domorodců a připravily tak bezděčně půdu velké ruské revoluci.

Český deník 1931.

Americké domečky

Napsal B. Ženatý a Fanuška Ženatá. 172 stran s mnoha obrázky a plány. Brož. Kč 50,-, v pův. vazbě Kč 65,-. — „...Tolik, že se nám zdá, že se dosud nepřikládá dosti váhy jedné z nejdůležitějších otázek lidského života - zdravému bydlení. Zdá se nám dále, že široké kruhy obyvatelstva vidí v uskutečnění takového bydlení věc nedosažitelnou, jen těm nejzámožnějším vyhrazenou a že se proto otázkou tou vážně ani neobírají. Pozorujeme, že i ti, kteří jinak kladou velkou váhu na dobré jídlo, na cenné šatstvo, na nákladné jiné projevy kulturního života, couvají před vyřešením otázky lepšího bydlení a spokojují se obydlím, které by je vlastně nemělo uspokojovati. - Snad jsou na tom vinny okolnosti, jež průměrný občan nemůže změnit.“ *Z úvodu knihy.*

U knihkupců!

**Nakladatelství Fr. Borový, Praha II.,
Národní tř. 18**